

Belééf Duurzaamheid!

Uitgave ter gelegenheid van het 6e Lustrum

Natuurvereniging Tholen

Belééf Duurzaamheid!

6e Lustrum Natuurvereniging Tholen, 1983 – 2013

Beste leden en vrienden van de natuurvereniging,

Met genoegen presenteert de Natuurvereniging Tholen deze lustrumuitgave van het verenigingsblad. De inhoud sluit aan bij het centrale thema van de lustrumdag die plaats zal vinden op zaterdag 7 september: Belééf Duurzaamheid!

Hierbij willen we iedereen heel hartelijk danken voor alle interessante bijdragen en de lezers veel leesplezier toe wensen.

Tot ziens op onze lustrumdag,

Bestuur Natuurvereniging Tholen & Lustrumcommissie

Inhoudsopgave

Duurzaamheid bestaat!
Duurzaamheid op Tholen; dat gaat iedereen aan!
Natuur- en milieu educatie gemeente Tholen
Programma 6e Lustrum Belééf Duurzaamheid!
Receptie en BBQ
Routekaart en rijroute
Natuurvereniging Tholen: een duik in de geschiedenis
Knipselkrant
Kijk op de toekomst
Een kleine ecologische voetafdruk, een grote uitdaging
Tips en Weetjes
Kleur- en tekenwedstrijd
Kaarsen hergebruiken
Knipselkrant
Colofon

Duurzaamheid bestaat!

Door Frank Hommel, wethouder duurzaamheid c.a. van de gemeente Tholen.

Beste lezer,

Recent werd ik aangenaam verrast met de vraag of ik een voorwoord bij deze lustrumuitgave wilde schrijven. Maar natuurlijk wil ik dat! Maar het zette mij ook aan het denken. De Natuurvereniging die al 30 jaar bestaat .... Een groot compliment is op zijn plaats. Want niet alleen is de vereniging inmiddels een vereniging van naam, maar ook zo'n actieve vereniging is bijzonder. Ik ben er van overtuigd dat dit alleen kan met een grote groep vrijwilligers die in de vereniging en het gedachtegoed geloven. Ik ken er verschillende en weet hoe groot hun liefde voor het Thoolse landschap is. Ik hoop dat er nog heel veel jaren en enthousiaste vrijwilligers bij mogen gaan komen.

Een eenvoudige rekensom leert dat de vereniging al sinds 1983

actief is. Sinds die tijd probeert de vereniging dus al kennis over de natuur te vergaren en te verspreiden en hiermee de natuur, het landschap en ons milieu te beschermen. En dit lukt naar mijn idee aardig. Zo las ik recent een artikel in de Eendrachtbode over het reddingsplan voor de ruige anjer, weet ik van het bezoek aan Staatsbosbeheer in Drenthe en heb ik begrepen dat de roofvogelcursus een succes was.

Ook de natuur beleven is niet onbekend: zo hebben verschillende ambtenaren in het gemeentehuis met veel plezier al eens een excursie door de Scherpenissepolder, een fietsexcursie of een nattelaarzentocht voltooid (overigens staat die nattelaarzentocht over de slikken en door de

schorren nog steeds op mijn eigen verlanglijstje :).

Bijzonder leuk vind ik het dan ook dat er sinds kort een nu al zeer actieve duurzaamheidswerkgroep bestaat. Wist u trouwens dat duurzaamheid nog maar 25 jaar oud is? Dit onderwerp is in 1987 voor de eerste maal benoemd door de VN-Commissie Brundtland in het rapport 'Our Common Future'. In dit rapport werd voor het eerst een duidelijke verbinding gelegd tussen economische groei, milieuvraagstukken en armoede- en ontwikkelingsproblematiek (ook wel de beroemde 3 P's people, planet en profit).

Boomfeestdag 2013: het planten van Linden aan de Hogeweg in Poortvliet tijdens Boomfeestdag 2013

Belangrijk is te beseffen dat duurzaamheid dus niet 'het nieuwe milieu' is.

Duurzaamheid is veel meer dan dat. Dat

proberen we in onze gemeente dan ook zo goed als mogelijk gestalte te geven.

Maar ook dat ook duurzaamheid helemaal niet zo moeilijk is als het klinkt. De lustrumviering genaamd "Beleef Duurzaamheid" spreekt mij daarom ook enorm aan. Want duurzaamheid willen we als mens zeker beleven, maar wel praktisch en dichtbij huis. Ik ben daarom ook heel erg benieuwd naar de meest creatieve, innovatieve, bijzondere of gewoon simpele, maar 'vergeten' ideeën om duurzaamheid dichterbij huis te krijgen. Dus schroom niet, doe mee aan de prijsvraag! En mocht u nog een idee of suggestie hebben waar ik

wellicht iets mee kan, dan mag u mij natuurlijk ook altijd benaderen. Graag zelfs!

Ik ben in ieder geval erg nieuwsgierig geworden en heb 7 september 2013 inmiddels genoteerd in mijn agenda. Want duurzaamheid beleven, dat wil ik ook! Ik stel dan ook regelmatig de vraag aan mezelf en aan anderen: hoe duurzaam ben jij eigenlijk en wat doe je er nu echt aan? Ik hoop op 7 september van verschillende mensen een antwoord op deze vraag te horen!

Een duurzame groet van Frank Hommel.

Energiecampagne 2011: wethouder Hommel informeert bij de deelnemers van de energiemarkt naar hun idee. Dit zijn kinderen van de Koningin Julianaschool in Sint Philipsland die een idee hebben bedacht hoe zij energie kunnen besparen.

Duurzaamheid op Tholen; dat gaat iedereen aan!

Door Bert Smit, onderzoeker bij het LEI (onderdeel van Wageningen Wageningen University & Research centre) op het gebied van ondernemerschap, Europees landbouwbeleid en duurzame akkerbouw.

Duurzaamheid als maatschappelijk fenomeen

De Natuurvereniging Tholen "Rubia Tinctorum" bestaat in 2013 30 jaar. In haar oprichtingsperiode, de tachtiger jaren, kwam ook het begrip 'duurzaamheid' in zwang. Dat begrip geeft associaties met 'zorgdragen voor de natuur', 'zuinig omgaan met grondstoffen', 'vermijden van milieuvervuiling' en 'gezonde teelt voor de lange termijn'. Het LEI, een onderzoeksinstituut binnen Wageningen UR, 'verricht sociaaleconomisch onderzoek en is de strategische partner voor overheden en bedrijfsleven op het gebied van duurzame en economische ontwikkeling binnen het domein van voeding en leefomgeving'. In onze 'mission statement' komt dus ook het begrip 'duurzame ontwikkeling' voor. We hebben hier zelfs een aparte website voor gemaakt, te weten www.duurzaamheidlandbouw.nl.

Duurzaamheid en duurzame ontwikkeling zijn actuele thema's die op alle sectoren in de maatschappij betrekking kunnen hebben, inclusief het consumptiepatroon van burgers. Veel (agrarische) natuurverenigingen zijn ook opgericht om met 'verduurzaming' bezig te zijn. Dat geldt ongetwijfeld ook voor Natuurvereniging Tholen.

Definitie van 'duurzaamheid'

Bij het LEI wordt het begrip 'duurzaamheid' vooral toegepast in de context van land- en tuinbouw en visserij, voedselproductie en –

consumptie en platteland, natuur en landschap. Omdat de term 'duurzaamheid' verschillend wordt gebruikt, moet het nader gedefinieerd worden. Veel gebruikt is de definitie van VN-commissie Brundtland (1987): 'Duurzame ontwikkeling is die ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.' Anders geformuleerd willen we nu geen activiteiten ondernemen die het leven van onze kinderen en kleinkinderen problematisch maken. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan uitputting van energie- en grondstofbronnen, aantasting van milieu, natuur, landschap en klimaat en vernietiging van vruchtbare land- en tuinbouwgronden.

Wat betekent 'duurzaamheid' in de praktijk?

In de praktijk wordt deze definitie van 'duurzaamheid' toegepast op drie thema's, namelijk de zogenaamde 'drie P's' (people, planet en profit).

'People' gaat over menselijk welbevinden, dus over bijvoorbeeld goede woon- en werkomstandigheden. Mensen en dieren mogen niet uitgebuit worden, kinderen moeten naar school kunnen, voedsel moet gezond en veilig zijn, etc.;

'Planet' gaat over de kwaliteit van natuur, landschap, milieu, natuurlijke bronnen, etc. Het is van groot belang voor de aarde om zorgvuldig met de schepping om te gaan, zodat ecologische evenwichten blijven bestaan en wij de flora en fauna en onszelf niet vernietigen door gifframpen, te sterke opwarming van de aarde, etc.;

'Profit' gaat over financiële continuïteit. Bedrijven, ook agrarische, moeten voldoende verdienen om aan hun financiële verplichtingen te kunnen voldoen, om voldoende te kunnen investeren in 'people' en 'planet', om het bedrijf qua land, gebouwen en machines op peil te houden en om aan de boeren voldoende inkomen te verschaffen.

Duurzaamheid speelt overigens in alle vormen van bedrijfsleven maar ook bij de keuzes van consumenten een belangrijke rol. Zo is biologisch voedsel duurzamer dan gangbaar voedsel maar ook duurder. Niet iedereen kiest dus voor biologisch voedsel.

Weidevogelbeheer als voorbeeld

Een (agrarische) natuurvereniging kan zich onder andere bezig houden met 'planet', bijvoorbeeld met weidevogelbeheer of landschapsonderhoud, dus één van de aspecten van duurzaamheid. Bij weidevogelbeheer spelen boeren als eigenaren en gebruikers van weiland voor beweiding en voederwinning een belangrijke rol. Zij kunnen vrijwilligers de ruimte geven om nesten te markeren en die bij het maaien

te ontzien. Een specifieke vorm van maaibeheer is mozaïekbeheer, waarbij boeren in een gebied afspreken om niet al hun grasland gelijktijdig te maaien maar gefaseerd. Daardoor ontstaan steeds percelen met kort gras, wat essentieel is voor het opgroeien van jonge vogels.

Verduurzaming van de akkerbouw en bloembollenteelt op Tholen

Nu is Tholen een overwegend agrarisch gebied, met nadruk op akkerbouw en bloembollenteelt. De vroege aardappelen van Tholen zijn een begrip in het gehele land.

Aardappelen en bloembollen zijn gewassen waarop relatief veel meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Verhoging van de duurzaamheid of verduurzaming van de teelt van deze gewassen komt onder andere tot uiting in vermindering van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Daardoor wordt de kans kleiner dat zulke middelen in het milieu, dat wil zeggen in de lucht, de grond en het oppervlakte- en grondwater terecht komen. Die middelen kunnen daar ecologische evenwichten verstoren en kwetsbare wilde planten en dieren bedreigen.

De regels voor de toepassing van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen worden steeds strenger en de apparatuur die de telers gebruiken, wordt steeds beter. Ook letten organisaties als Natuur & Milieu steeds beter op of iedereen wel zijn best doet om duurzaam te telen. Zonodig trekken ze in de media aan de bel. Daardoor gaat het steeds beter met natuur en milieu op het platteland ('planet'). Ook wordt ons voedsel steeds veiliger ('people').

Het proces van verduurzaming kost veel tijd, omdat het verminderen van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen ook risico's met zich mee brengt. Als het gewas te weinig gevoed wordt, groeit het niet goed genoeg en krijgt de boer of tuinder maar een 'halve' oogst of een misoogst. Als onkruiden, insecten, aaltjes, schimmels en andere ziekten en plagen niet adequaat bestreden worden, kan de kwaliteit van het gewas zo slecht worden (bijvoorbeeld gaan rotten) dat het product niet meer te verkopen is. Toepassing van gewasbeschermingsmiddelen is (helaas) een onmisbare manier om het gewas gezond en vitaal te houden. Voor de telers van de gewassen is het een hele puzzel om een goede balans te vinden tussen een goede opbrengst met goede kwaliteit enerzijds en zo weinig mogelijk schade voor mens, milieu en natuur anderzijds. Als zij failliet gaan door

misoogsten of onverkoopte producten (geen 'profit'), is hun teeltsysteem ook niet duurzaam, al zijn zij nog zo goed bezig op het terrein van 'people' en 'planet'.

Het prijskaartje van 'extra' duurzaamheid

Nu zijn er wel boeren en tuinders die extra veel aandacht aan 'people' en 'planet' besteden. Zij werken 'biologisch'. In principe gebruiken deze telers geen kunstmest (wel dierlijke mest) en geen chemische gewasbeschermingsmiddelen (wel andersoortige middelen). Dat betekent dat zij de groei en productie van hun gewas veel minder goed kunnen sturen dan 'gangbare' telers. De gewasopbrengsten in de biologische landbouw zijn gemiddeld 20% lager en de kans op een complete misoogst is veel groter. Biologische telers moeten ook veel meer handwerk doen, bijvoorbeeld bij het onkruid wieden. De prijs voor biologische producten is daardoor een flink stuk hoger dan van gangbare producten. Niet iedere consument is in staat of bereid die hogere prijs te betalen.

Duurzaamheid als 'luxe' product?

Overigens is de Nederlandse consument in zekere zin verwend. We besteden ongeveer 15% van ons inkomen aan voedsel. Rond de Tweede Wereldoorlog was dat in Nederland nog 50% en in veel arme landen is dat percentage in 2013 nog hoger dan 50%. In landen met veel honger let men ook veel minder op duurzaamheid van producten. De eerste zorg is daar om de vele monden te voeden. Zo bezien is onze Nederlandse aandacht voor duurzaamheid een 'luxe' product, hoe wezenlijk ook voor het leefbaar houden van ons prachtige land. Iedereen heeft daarin zijn verantwoordelijkheid, de telers, de overheid, de supermarktketens en de consumenten.

Even voorstellen: Bert Smít

Als onderzoeker bij het LEI (onderdeel van Wageningen UR) ben ik actief op het gebied van ondernemerschap, Europees landbouwbeleid en duurzame akkerbouw. Ik zie als mijn missie verbinding te leggen tussen de agrarische sector enerzijds en beleidsmakers, maatschappelijke groeperingen en kennisinstellingen anderzijds. Naast mijn baan bij het LEI ben ik parttime beleidsmedewerker en pastoraal agrarisch coach bij het CCA (Contact Christen Agrariërs), een landelijk opererende vereniging van boeren en aanverwante bedrijven voor onderlinge bezinning en bemoediging (www.cca-nederland.nl).

Postadres

LEI, T.a.v. Bert Smít, Postbus 65, 8200 AB Lelystad.

Meer informatie

www.wageningenur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Onderzoeksinstituten/lei.htm

WAGENINGEN UR

For quality of life

Natuur-en milieu educatie gemeente Tholen

Door George Koenders

Vanaf 2008 voert de gemeente Tholen een actief en gestructureerd Natuur- en milieu educatie(NME)beleid. Hiermee wil de gemeente bijdragen aan een verduurzaming van de Thoolse samenleving. Door NME activiteiten en –processen wil Tholen bewustere burgers krijgen die met zorg met hun leefomgeving omgaan.

De prioriteit voor de uitvoering van NME ligt bij de doelgroep jeugd (4 – 12 jaar), in 2de instantie bij burgers en bedrijven. NME-activiteiten vinden plaats binnen de thema's

waterrijke, natuurlijke, schone of gezonde & duurzame leefomgeving.

Om een (jaarlijks) actief NME-programma te kunnen maken is een NME-commissie samengesteld van NME-aanbieders en –afnemers. Deze commissie fungeert als adviesorgaan van de gemeente, elk jaar wordt een activiteitenplan vastgesteld voor het daaropvolgende jaar.

In verband met bezuinigingen is het jaarlijkse budget per 2012 fors teruggebracht van

€ 20.000,- naar € 8.000,- . Aansluiting bij NME centrum MEC De Bevelanden is niet doorgegaan mede naar aanleiding van het verlaagde budget.

Wat is tot nu toe bereikt?

Jaarlijks wordt een aanbod gedaan aan alle basisscholen van een (grotere) NME-activiteit gelinkt aan het wisselende thema (bijvoorbeeld educatieschip De Watervlo, gastles Koos de Vuilnisman); bijna alle scholen maken hier gebruik van.

Zes basisscholen werken actief met een twintigtal opgeleide natuurouders; deze ouders nemen de kinderen mee naar buiten voor een natuuractiviteit. In het jaar 2012 hebben 800 kinderen meegedaan aan een buitenactiviteit.

De aanschaf van een twintigtal leskisten voor uitleen door scholen/natuurouders.

NME-website www.nmetholen.nl actief met het aanbod en mogelijkheid van reservering van lesmateriaal en excursies.

Minimaal een jaarlijkse cursus van 1 of meer dagdelen voor natuurouders.

De jaarlijkse Boomplantdag in een kern.

Jaarlijks is de cursus Duurzaam Ondernemen georganiseerd voor MKB ondernemers.

Invulling Netwerk Duurzaam Ondernemen, waaronder de Dag van de Duurzaamheid.

De ECO 21 Zilver Award behaald in 2010 (Stimuleringsprogramma voor gemeenten voor duurzaamheid).

Wat kan beter?

Natuur-en milieu educatie opnemen in voorgeschreven leerstof van scholen.

Structurele ondersteuning van een professioneel NME centrum.

Meer scholen met actieve natuurouders.

Wat zijn de plannen in 2013-2014?

Aanbod gastles Sarah's Wereld (vanuit het thema energie & klimaat) aan basisonderwijs; Sarah's Wereld is een fantasierijk spel over duurzaam leven.

Cursus 'Scharrelkids' voor (groot)ouders, samen met kinderen actief de natuur beleven.

Nascholing natuurouders 'Welkom Bruinvis'.

Aanbod project 'De kunst van recyclen' aan alle BSO's (Buiten schoolse opvang) instellingen, een educatief programma over inzameling en recycling van afgedankte elektrische en elektronische apparaten.

Project biodiversiteit rondom bijen, in samenwerking met imkers uit de gemeente.

Aansluiting gemeente Tholen bij het Programmateam NME, bestaande uit de gezamenlijke NME-organisaties, provincie en gemeenten in Zeeland.

Beheer website en leskisten door gemeente.

Dag van de Duurzaamheid.

Ieder kind heeft recht op natuur

'Ieder kind heeft recht op natuur' en natuur is belangrijk voor de ontwikkeling van hun zintuigen, motoriek, sociale vaardigheden, zelfwaardering, creativiteit, concentratie en denkvermogen. Het is zelfs bewezen dat natuur een positieve invloed heeft op de lichamelijke en psychische gezondheid van kinderen.

Wist je dat....

- ... kinderen van nu 50% minder in de natuur spelen dan twintig jaar geleden?
- .... de angst voor natuur de afgelopen twintig jaar is verdubbeld, vooral bij stadskinderen?
- .... kinderen met veel groen dichtbij huis minder vaak bij de huisarts komen dan

kinderen uit een minder groene omgeving?
--- de leeftijd tussen 4 en 12 jaar bij uitstek geschikt is om liefde voor de natuur aan te wakkeren?

Veel plezier buiten en misschien tot ziens tijdens een excursie of andere natuuractiviteit!

George Koenders

Even voorstellen: George Koenders

De basis voor mijn 'loopbaan' in de natuur zal gelegd zijn tijdens mijn jeugd jaren spelend in de uiterwaarden van de Rijn. Mijn werkende loopbaan bracht me naar Bergen op Zoom/Tholen en ben op latere leeftijd, als tegenhanger van een drukke baan, op zoek gegaan naar een andere (buiten) bezigheid. Begonnen met een vogelcursus, gevolgd door een groencursus bij de natuurvereniging Tholen en de 2-jarige opleiding tot natuurgids bij het Zeeuwse IVN. Gidsen met volwassenen is enorm leuk om te doen, vertellen, kennis overdragen en deelnemers laten genieten en verbazen over de natuur. Waar ik het meest van geniet is om met kinderen de natuur in te gaan, de onbevangenheid, vragen stellen waar de gids geen antwoord op heeft en het enthousiasme van een eigen ontdekking.

Mijn activiteiten op het gebied van NME zijn: natuurgids voor Staatsbosbeheer en Nationaal Park Oosterschelde, vrijwilliger voor MEC De Bevelanden en coördinator natuurouders Tholen. Daarnaast geef ik gastlessen 'Zon op School' en 'Kunst van het recyclen'.

Mooïste landschap op Tholen? De schorren bij de Krabbenkreek, omdat dit nog oorspronkelijke natuur is en hoe Tholen/Zeeland was in het jaar 1000 zonder dijken.

Programma 6e Lustrum Belééf Duurzaamheid! zaterdag 7 september 2013

Plaats: De Pannenkoekeriej,
Gorishoeksedijk 25, 4694 PJ Scherpenisse

Programma (onder voorbehoud)

10.30 / 10.45 uur

Opening door voorzitter Erwin Raas onder het genot van een bakje koffie of thee en wat lekkers.

11.00 uur

Kinderactiviteit: Dierenvriendjespad, voor kinderen van 6 tot 10 jaar. Dit is een speurtocht in het bos op zoek naar spannende, leuke en leerzame dingen. Tot 12.30 uur. *

Volwassenen: lezing SLZ ervenproject en wandelnetwerk

13.00 uur

Kinderactiviteit: Jutten langs de Oosterschelde, op zoek naar leven uit de Oosterschelde en langs de vloedlijn. Voor alle leeftijden. Tot 14:30 uur. *

Volwassenen: lezing Dagvlinders

14.00 uur

Zeeuwse voordracht Arie de Viet

15.00 uur

Volwassenen: lezing Plantenwerkgroep orchideeën.

Tijdens deze dag kunnen ouders met kinderen zich inschrijven voor een ochtend en/of middag natuuractiviteit. Graag van te voren aanmelden (op locatie) is aan te raden!

Doorlopend op de dag van 10.30-16.00 uur

Proef een duurzaam gerecht
Meerijden op een paardenkar
Oosterschelde spelen.

Biodiversiteit Oosterschelde op een speelse manier, voor alle leeftijden.
Een gezellige kraampjesmarkt met streekproducten en bedrijven rondom het thema duurzaamheid.
Kleuren en knutselen voor de kinderen
Kinderboerderij en speeltuin met springkussen

Met slecht weer zal er op dezelfde locatie, maar dan binnen, een alternatief programma plaatsvinden.

Bezoek de website www.natutholen.nl voor het laatste nieuws over de lustrumdag.

Receptie en BBQ

De natuurvereniging bestaat, zoals jullie inmiddels wel weten, dit jaar 30 jaar! Wij willen dit niet zomaar voorbij laten gaan en vieren dit 6e Lustrum op een feestelijke manier. Op zaterdag 7 september zijn er de hele dag leuke activiteiten en is er een gezellige kraampjesmarkt. Het exacte programma vindt u op de vorige pagina van deze speciale uitgave van het verenigingsblad. Dit programma is zowel voor leden als niet-leden toegankelijk.

Omdat we zonder leden geen 30 jaar hadden bestaan willen wij daarom iets extra's doen om hen te bedanken voor de steun in de afgelopen jaren. Daarom zal er aansluitend

op het dagprogramma een receptie zijn speciaal voor leden en genodigden. De receptie zal rond 17.00 uur geopend worden en tot ongeveer 19.00 uur duren. Op de receptie kunt u genieten van een hapje en een drankje dat u door de vereniging wordt aangeboden. Ook zal er nog een leuke verrassing zijn tijdens de receptie!

Na de receptie is het nog mogelijk om samen met het bestuur en andere leden gezellig te BBQ'en. Hiervoor geldt een eigen bijdrage van €17,50.

Opgave voor de BBQ is verplicht zodat we rekening kunnen houden met de hoeveelheid vlees e.d.

Graag opgeven **vóór 26 augustus** via het onderstaand formulier of stuur een mailtje met onderstaande gegevens naar secretaris@natutholen.nl. U kunt zich ook aanmelden via de website www.natutholen.nl of gebruik maken van het aanmeldingsformulier. Het aanmeldingsformulier kunt u opsturen naar: Tuinstraat 44, 4697 BS, Sint-Annaland of meegeven aan één van de bestuursleden o.v.v. BBQ.

Aanmeldingsformulier Lustrum BBQ Natuurvereniging Tholen,

Hierbij geef ik mij op voor de BBQ op zaterdag 7 september om 19.30 uur te Pannenkoekerei, Camping Gorishoek, Gorishoeksedijk 25, 4694 PJ Scherpenisse.

Naam ..... Adres .....
Plaats ..... Telefoonnummer / email .....
Aantal personen ..... à €17,50, waarvan (indien van toepassing):
..... personen hebben een voedselallergie, namelijk .....
..... personen zijn vegetarisch

Belangrijk!

Graag aanmelden **vóór 26 augustus**. Uiterlijk 30 augustus dient het bedrag binnen te zijn op het rekeningnummer 141945346 t.a.v. Natuurvereniging Tholen, o.v.v. BBQ. Is dat niet het geval kan deelname aan de BBQ ondanks aanmelding helaas niet doorgaan.

Routekaart en rijroute

De Pannenkoekერი, Gorishoeksedijk 25, 4694 PJ Scherpenisse

Vanaf Stavenisse/Sint-Maartensdijk

Ga op de tweede rotonde aan de provinciale weg rechts. Op de T-splitsing slaat u linksaf. U gaat met de bocht mee op de Nijverheidsweg overgaand op de Schakelweg. Op de T-splitsing slaat u rechtsaf. Daarna volgt u de dijk en vindt u de Pannenkoekerei aan uw linkerkant op de kruising met de Hartogsweg.

Vanaf Poortvliet

Ga links op de tweede rotonde van Poortvliet en sla meteen daarna rechtsaf. Rij deze weg helemaal rechtdoor en u vindt De Pannenkoekerei aan uw linkerkant voor de T-splitsing.

Vanaf Scherpenisse

Rijd het dorp uit over de Westkerkseweg en rijd geheel rechtdoor overgaand in de Gorishoeksedijk. U vindt de Pannenkoekerei aan uw linkerkant op de kruising met de Hartogsweg.

Of

Rijd het dorp uit over de Westkerkseweg en neem de tweede afslag links, verder op de Westkerkseweg. Neem daarna de eerste afslag rechts: de Hartogsweg. De Pannenkoekerei vindt u aan uw linkerkant voor de T-splitsing.

Natuurvereniging Tholen: een duik in de geschiedenis

Door Colinda Lindhoud, secretaris Natuurvereniging Tholen, Lustrumcommissie.

Een stukje geschiedenis kan natuurlijk niet ontbreken bij een lustrum. Daarom ben ik het archief ingedoken en heb ik de belangrijkste gebeurtenissen per jaar op een rijtje proberen te zetten. Erg lastig en de ene keer was er veel te vinden of gebeurd en het andere jaar of in een andere werkgroep niet. Ook zitten er nog een aantal 'zwarte gaten' in de geschiedenis die ik helaas niet kon invullen. Ondanks dat hoop ik dat jullie toch een leuk stukje geschiedenis zullen lezen.

De 1e cursus Natuur op Tholen was een groot succes en in mum van tijd volgeboekt. Er volgde een tweede cursus en zodoende werd de vereniging opgericht. Op 20 januari 1983 onstond de vereniging mede door Louis Sauter. Het idee om een vereniging op te richten kwam van Willem Heijbroek en Boy Boissevain. Zij zijn toen met Marten Wiersma gaan praten en vervolgens is Harm Venekamp erbij betrokken. Ze begonnen met natuurcursussen en Louis Sauter werd gebombardeerd als voorzitter van de vereniging. De eerste mensen in het bestuur waren Ina Heijbroek, Piet Stol, Fons van der Steen en Eef Steendijk.

1986

Voor de Natuurgidsen cursus zijn er op de helft van deze cursus (duurt 2 jaar met om de 2 weken lesavonden en excursies) slechts 3 van de 25 deelnemers afgehaakt. De Plantenwerkgroep telt 10 leden en heeft al veel kennis van, en nog meer bijgeleerd over kruidachtige planten. Maar de grassen, biezten en zeggen

vormen nog een onbekend hoofdstuk waarin ze de komende tijd theorie zullen doornemen en planten gaan determineren. De belangstelling wordt steeds breder.

Voorzitters door de jaren heen

1983 - Louis Sauter
1987 - Rob Dingemans
1990 - Louis Sauter
1993 - Xandra Wielaard
1998 - Gerard Westerweel
2002 - Rob van de Laan
2006 - Henk Vinkelters-Melchers
2012 - Erwin RAAS

De vogelwerkgroep is in juni begonnen met de maandelijkse vogeltellingen. Door de droge zomer stond er juli en augustus bijna nergens nog water in het Rammegors. Ondanks dat toch geteld met in juli als resultaat: 103 kluten, 84 kemphanen, 79 grutto's en 19 zwarte ruiters. In augustus en september werden ook lepelaars gezien. Een zeldzame waarneming was de breedbekstrandlopers. De telescoopkijker is een grote aanwinst voor de werkgroep. Tegen de winter

werden heel wat roofvogels gezien. Vooral de buizerd en de blauwe kiekendief zijn vaak te zien. Het smelleken is moeilijker waar te nemen. Deze vogel lijkt op de torenvalk maar is duidelijk anders met een blauwachtige rug en staart en komt in Rammegors en open bouwland voor.

Dit jaar wordt voor het eerst meegedaan aan het slaapplaatsonderzoek van de blauwe kiekendief. In oktober ziet iemand een bladkoning in Scherpenisse, in West-Europa de meest regelmatig voorkomende Siberische dwaalgast. Het is een piepklein vogeltje die met grote snelheid de takken en bladeren afzoekt zonder te rusten of om te kijken.

De tentoonstellingswerkgroep heeft als doel de vereniging naar buiten toe uit te dragen d.m.v. tentoonstellingen bij verschillende gelegenheden. Begon in 1985 tijdens de braderie te Stavenisse. Een groep van 4 begon met het voorbereiden. De dia-presentatie bevatte de onderwerpen: Oosterschelde; Schor en Slik; andere Natuurgebieden op Tholen (Pluimpot, Rammegors, Inlaag en Stinkgat); akkers, weilanden, binnendijken en bermten. Er is materiaal om 100m² te vullen. Voor het presenteren van foto's en materiaal op sterk water werd er gebruik gemaakt van

de door de gemeente beschikbaar gestelde panelen.

Er werden nog tentoonstellingen gegeven in oktober 1985 over het 80 jarig bestaan van Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten; November 1985 op Mattemburg als gezamenlijke presentatie van allerlei verenigingen m.b.t. diverse natuuraspecten; augustus 1986: braderie van Tholen; 2 weken lang in de bibliotheek te Sint-Annaland. In 1987 zal er een programma speciaal op de jeugd gericht worden.

“Bomen zijn zeer nuttig voor het leven op aarde. Zij zijn de grootste zuurstofproducenten en daardoor van levensbelang voor mens en dier. Daarnaast hebben ze nog een aantal min of meer praktische nuttigheden, bijvoorbeeld: bomen leveren een bijdrage aan de hygiëne van het milieu (denk aan al dat stof dat ze opvangen), bomen kunnen lelijke stukken bebouwing afschermen en ze tonen de wisselingen van de seizoenen. De reden om een boom in de tuin te planten kan ook van velerlei aard zijn; ter verfraaiing, voor de eetbare vruchten, om schaduwplaatsen te maken, maar geef een boom altijd de ruimte!”

1987

Rob Dingemans is de nieuwe voorzitter geworden. Hij is 41 jaar, woont in Stavenisse, inmiddels 11 jaar op eiland Tholen en is werkzaam bij een bank. Begon met de cursus Natuur op Tholen

en vervolgens met diverse excursies meegeweest en daarna de IVN natuurgidsencursus gedaan.

De vleermuizenavond van 4 februari werd verzorgd door dhr. P. Lina van het ministerie van Landbouw en Visserij en werd goed bezocht.

De eerste presentatie van het excursieproject 'De Krabbenkreek' was ook een succes, met name de jeugd was in behoorlijk aantal aanwezig. "Het betrekken van de jeugd bij de natuur is van het grootste belang voor de toekomst".

Plantenwerkgroep: Bij het determineren van de grassen is een minstens 10 keer vergroten loep noodzakelijk. Met name voor het vaststellen van het gegeven of de plant kaal of behaard is. Herkenningspunten zijn de

wortelstokken, de kafjes en de bloeiwijze.

Vogelwerkgroep: Ondanks teruglopend ledenaantal toch actief. Naast de maandelijks vogeltellingen in het Rammegors en de slaapplaatstellingen van de Blauwe kiekendief zijn er dit jaar ook nestkasten geplaatst voor de kerkuil (zeer zeldzaam geworden), ransuil en steenuil. De nestkasten waren gemaakt door Ad Boonman.

Door de aanleg van de Oesterdam en de Philipsdam is er een vogelkijkpunt bijgekomen. Aan beide kanten kan men grote aantallen vogels waarnemen. Door Zeeuws Landschap is een vogelobservatiehut toegezegd en i.s.m. de Natuurvrienden Sint-Philipsland zal deze geplaatst worden in het Rammegors.

Juni 1986-mei 1987 resultaat maandelijks vogeltellingen: 84 soorten o.a. steltkluut, breedbekstrandloper, marmereend, roerdomp, kiekendief, sperwer, ruigpootbuizerd. Smient, bergeend, slobeend, tafeleend en brilduikers.

Winter 1987: olieramp bij Schouwen Duiveland kost 1000 vogels het leven. Ook negatief is de ganzenjacht en roofvogelvangst.

In september zijn de eerste kerkuilen jongen geringd in een schuur te Tholen tussen de stobalen. In totaal waren er 6 jonge, gezonde kerkuilen.

Tentoonstellingswerkgroep: Het jeugdprogramma voor de bovenbouw van de basisscholen in Tholen, Sint-Maartensdijk, Sint-Annaland wordt in mei uitgevoerd. Doel hierbij is om de jeugd kennis te laten maken met natuuraspecten in de hoop er respect en belangstelling voor op te roepen. Er is een speciale tentoonstelling in de bibliotheek met aansluitend een excursie in de kern. 8 van de 9 scholen nemen deel aan het programma. Een mooi resultaat maar tegelijkertijd een organisatorisch probleem. Sint-Maartensdijk: 80, Sint-Annaland: 75, Tholen: 250 kinderen.

“Vleermuizen zijn heel nuttig voor onze economie. Producten die we dagelijks gebruiken of belangrijk zijn hebben we alleen omdat de vleermuis daar een aandeel in heeft gehad. Bijvoorbeeld vruchten, o.a. de banaan wordt door de vleermuis bestoven. De vleermuis is beschermd en de grootste vijand is de mens door gebruik van insecticide en hout conserveringsmiddelen.”

Er is een jeugdwerkgroep opgericht. De eerste activiteit was een natuurrondje Sint-Maartensdijk. 29 augustus werden er schepnetjes gemaakt die in september gebruikt werden om waterdiertjes te vangen in de Pluimpot.

1988

Tentoonstellingswerkgroep:
Tentoonstelling op Tholen –

Trekvogeleiland; vanaf half april bibliotheek Sint-Maartensdijk tentoonstelling De Pluimpot – Broedvogelgebied; mei-juni “Natuur om je heen’ op de scholen Oud-Vossemeer, Stavenisse, Poortvliet en Scherpenisse.

15 deelnemers aan de Natuurgidsencursus ontvingen een diploma, waarvan 14 eigen leden. Hoogtepunten van deze cursus: 1e cursusavond, dagexcursie Voorne-Putten en de afsluitende avond met een heleboel genodigden waaronder burgemeesters en de afsluitende excursie naar Zuid-Limburg en het Belgisch Maasplateau.

Actie Wilgenpoot opgezet met het doel om de aanplant van jonge knotwilgen te bevorderen bij boerderijen, oprijlanen, landbouwgrond etc.

In samenwerking met Stichting Landschapsbeheer Zeeland wordt gratis materiaal beschikbaar gesteld. Ruim 480 stuks uitgedeeld, meer dan rest van Zeeland (Zeeuws-Vlaanderen: 300;

Schouwen Duiveland: 150; Walcheren: 350; Bevelanden: 250). In 1989 komt er een vervolg van de actie, totaal van beide jaren is 800 knotwilgen.

1e exemplaren van de Natuurwandeling in de Pluimpot en de Fietsroute door het Oudland op Tholen zijn tijdens de milieukaravaan aangeboden aan de Burgemeester.

Tijdens de ALV is er besloten om geen amfibieënwerkgroep op te starten maar ze wel in de gaten te houden en bij te houden waar de amfibieën precies voorkomen omdat het in heel NL een bedreigde diersoort is.

Plantenwerkgroep: Sinds april zijn er 3 stereo-microscopen in het bezit dankzij een financiële bijdrage van het WNF en het Anjerfonds. Bijeenkomst onder leiding van dhr. ir. M.A. Geuze over herbarium planten met planten van 55 jaar geleden (verzameld tussen 1932 en 1935 op Tholen voor zijn studie). Tholen heeft een eigen plantentuin in de Laban Deurloostraat te Scherpenisse met een oppervlakte van 100m².

Opkomst van de kinderen bij de jeugdwerkgroep was gemiddeld 15 kinderen, alleen in oktober en april waren er slechts 4. De volgende excursies vonden plaats: vogelexcursie op de Oesterdam; bosexcursie op zoek naar braakballen; uitpluizen van de braakballen; wintervoeding maken; bosexcursie – herkennen bomen en struiken. Vogelwerkgroep: Voor het bijzondere soorten project zijn er twee

gebieden geïnventariseerd op broedvogels: de karrevelden in de Schakerloo polder en een gedeelte van de Scherpenissepolder. Volgend jaar zal ook het Rammegors meegepakt worden.

In de Biesbosch is de bever weer geïntroduceerd en een experiment om de zeehonden populatie in de Oosterschelde weer te laten leven.

Dhr. J. Aertssen uit Tholen heeft een vergunning gekregen voor zijn vogelasiel. Ook wordt er een torenvalken kast gemaakt en geplaatst in een boomgaard. Op de Zeeuws Vogelaarsdag op Tholen waren 35 deelnemers, maar helaas is er die dag niet veel gezien.

1989

Eind december 1988 is de jeugdwerkgroep opgeheven. Ondanks de goede belangstelling tijdens de eerste

maanden van 1988 bleek, dat er in het verloop van dat jaar steeds minder jongens en meisjes meegingen of meededen met de activiteiten. Op de boomfeestdag is de kraam van de Natuurvereniging ingericht en zijn er

nestkastjes voor mezen uitgedeeld aan de diverse scholen.

Er is een planologiewerkgroep opgericht, deze houdt zich bezig met o.a. landschapsinrichtingszaken. De lopende ruilverkavelingsprojecten zullen op de voet gevolgd worden en er zal

geprobeerd worden een vinger in de pap te steken. Tijdens de eigen excursies zal de plantenwerkgroep de streeplijsten van Floron (voorzien van Nederlandse plantennamen en hun wetenschappelijke naam) in gaan vullen. Vogelwerkgroep: Dit jaar is er begonnen met de huiszwaluwentelling omdat deze soort op de rode lijst staat. Er worden gegevens verzameld over de aantallen en de broedplaatsen. Met groot enthousiasme is er 90% geteld. 633 bewoonde nesten, 417 buiten de kern en 216 binnen bebouwde kom.

In het boekje is de nieuwe rubriek 'Prikbord' opgezet, waarin de leden vraag en aanbod kunnen plaatsen van natuurgerelateerde onderwerpen. "Azijn ontkalkt, reinigt en poetst. Een waar wondermiddel en bovendien goedkoop en milieubewust"

1990

Louis Sauter wordt de nieuwe voorzitter en het bestuur zoekt een nieuwe redactie.

Vogelwerkgroep: in maart is de laatste telling ganzen gedaan. De volgende ganzen zijn gezien: rot-, kolganzen, rietgans, brandgans, grauwe-, canadese-, indische gans en de kleine zwaan. Ook werd er een witbuik rotgans gezien. In 1988/1989 was het gemiddeld aantal 5 broedplaatsen van de kiekendief, in 1989/1990 was dit 9. De oeverzwaluw had in het begin ongeveer 20 broedgevallen in het Rammegors, In

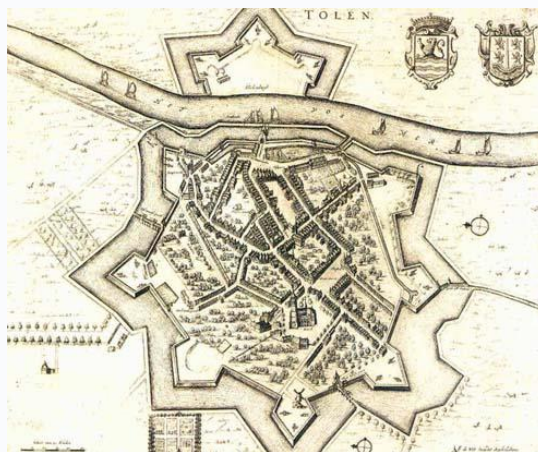
1987 was dit nog maar 2 en in 1989 nog 7.

Sinds maart hebben al 172 padden gebruik gemaakt van de veilige padden-oversteek aan de Zuid Bevelandse kant van de Oesterdam.

1991

Aan de nieuwe groencursus namen 18 mensen deel, de cursus bestond uit 6 lesavonden en 5 excursies. In samenwerking met het IVN zal er weer een Natuurgidsencursus opgezet worden.

Twee sluimerende werkgroepen zijn samengevoegd tot één: de Jeugd- en tentoonstellingswerkgroep. Deze werkgroep heeft nu 4 leden en de eerste activiteit zal een tentoonstelling op de Speelmansplaten zijn. Ook is er een tentoonstelling in Tholen in het kader van 625 jaar stad Tholen.

De landschapswerkgroep heeft in februari en maart voor het eerst een meidoornhaag gesnoeid. Ook is er landschapsonderhoud gedaan bij o.a.

'Steil Aprel' en zijn de knotwilgen gesnoeid van de actie Wilgenpoot.

Op de Kettingdijk is de zeldzame plant de ruige anjer ontdekt.

Planologiewerkgroep: vooral bezig met de ruilverkavelingen in de diverse kernen op Tholen, maar ook met de zoetwatervoorziening en de tot staatsnatuurmonumenten aangewezen Oosterschelde en Rammegors door minister van Landbouw en Natuurbeheer. Vogelwerkgroep: 15 december was er een ganzenexcursie op Goeree, er werden die dag duizenden ganzen gezien maar ook reigers, smienten, wintertalingen en diverse meeuwen. De afsluiter van de dag was een bijzondere waarneming namelijk een zeehond.

Dit jaar is de werkgroep naar Ste Marie Du Lac (in Frankrijk in de champagne) geweest voor de kraanvogels.

In de Scherpenissepolder is dit jaar een heilige ibis waargenomen. Net als in 1987 zullen de vogels extra gevoederd moeten worden omdat de vorst zo streng is. Bij de telling van de huiszwaluwen was het

aantal afgenomen van 709 in 1990 naar 620.

1992

Het bestuur probeert i.s.m. konsult NME ook een steunpunt op Tholen te krijgen. Dit jaar passeren we de 100 leden. De jeugdwerkgroep is weer op gang en met 26 kinderen zijn er nestkasten gemaakt. De landschapswerkgroep heeft de hoogstam fruitbomen te Poortvliet gesnoeid. In samenwerking met SLZ is er in maart een snoeicursus georganiseerd voor hoogstam. In de praktijkexcursie werd het de 14 cursisten heel wat duidelijker. De plantenwerkgroep heeft in het Rammegors enkele steile wanden weer geschikt gemaakt voor broedende oeverzwaluwen. De vogelwerkgroep heeft een hop gezien in Scherpenisse, flamingo's aan de Philipsdam en een groep honderden goudplevieren. In februari zijn er ook 23 sneeuwgorzen gezien aan de Oesterdam. Dit jaar is er een project van Sovon begonnen. Er zijn 20 ptt tellingen op Tholen, op elk punt worden 5 minuten lang alle vogels geteld en deze worden dan aan het Sovon doorgegeven.

1993

De vereniging bestaat 10 jaar waarvoor de leden een jubileumtegeltje ontvangen op het ALV. In juni studeerden 5 natuurgidsen af. In maart is er een lezing gegeven door Louis Mouwen van IVN Bergen op Zoom over de voorplantingstrek van de gewone pad en

het voorkomen van de knoflookpad. In Nederland komen 5 soorten padden voor waarvan er 3 in West-Brabant waargenomen kunnen worden.

De Jeugdwerkgroep heeft met 40 kinderen vuil verzameld op het strandje en zijn met 25 naar het Zoomland geweest. 30 kinderen kwamen op de wintervoederingspullen activiteit waardoor er een tekort aan spullen was. Planologie: De 4 landinrichtingsprojecten liggen aardig op schema. Sint-Annaland is afgerond en eind 1992 is gestemd. 1994-1995 zal het plan

voor kaveltoedeling worden uitgewerkt. De landinrichtingen hebben een heel ander karakter dan de grote ruilverkaveling van de jaren 50. In alle projecten wordt een aanzienlijke oppervlakte grond gereserveerd voor natuurbescherming en ontwikkeling. Er komen natuurgebieden op het Stinkgat, het Diepe Gat, de Winkelzeesche Watergang, Inlaag bij Stavenisse, Schakerloo en Klaas van Steenlandpolder. Er komen dorpsbosjes met wandelpaden in alle dorpen. De oppervlakte natuurgebied neemt toe met meer dan 100 ha.

Er is dit jaar een excursie naar het Zwin geweest waar 20 personen aan meededen. Het Zwin was vroeger een belangrijke doorvaart voor schepen naar Brugge. Door verzanding en inpoldering is het huidige Zwin, slik- en schorgebied, ontstaan. Bij springtij en stormvloed wordt nog een groot deel van het

reservaat door de zee overspoeld. Aan deze invloed dankt het zijn grote natuurwaarde.

Vogelwerkgroep: Birf Life International organiseerde in oktober de internationale vogeltrekdag. De dag was verdeeld in 4 telperiodes van 2 uur. Na elke telperiode moesten de telresultaten doorgebeld worden naar de coördinator. Top 10 op Tholen was: Scholekster – Kanoetstrandloper – Bonte strandloper – Kokmeeuw – Rosse Grutto – Rotgans – Wulp – Zilvermeeuw – Wilde eend – Meerkoet.

Dit jaar hebben er 742 paar huiszwaluwen gebroed, het hoogst in 5 jaar. Aan een woonhuis in de Zuidmoerse polder bij Stavenisse werden maar liefst 66 nesten geteld. Binnen de bebouwde kom zat het grootste aantal van 20 nesten aan een woonhuis in het Hertenkamp te Tholen.

Na een opstartcursus verzorgd door de ZMF werd er deze zomer een milieuwergroep opgericht door 5 vrouwen die ook de cursus hadden gevolgd. Het doel van deze werkgroep is om voorlichting te geven over afval preventie en gescheiden afvalinzameling; kijken of er vraag is naar milieuverantwoorde producten. Ook het volgen en beïnvloeden van het gemeentelijke milieu- en vestigingsbeleid. De eerste activiteit was door samen met de bewoners bezwaar in te dienen tegen de isolatieschuimfabriek Nestoren op

Tholen. Een tweede activiteit was een kookcursus met alternatieve producten.

1994

Louis wordt opgevolgd door Xandra Wielaard als nieuwe voorzitter. Ze is 36 jaar en werkt bij de Rabobank in Sint-Maartensdijk. Ze heeft eerst in Stavenisse gewoond en woont nu al 5 jaar in Tholen.

Vogelwerkgroep: De rode lijst is uitgebreid met 14 soorten. Sinds 1950 zijn er een aantal soorten als broedvogel verdwenen maar anderen voor teruggekomen. Een vogelsoort die de verarming van de Nederlandse avifauna aangeeft is de roerdomp. In 1979 werd het aantal broedplaatsen op 6500 geschat nu zijn dit er nog maar 225. Dit jaar 656 paar

huiszwaluwen, deze terugslag kan te maken hebben met de slechte zomer. Jeugdwerkgroep: In februari waren er 20 kinderen bij

de excursie over diersporen. In maart hadden 21 kinderen de Oesterdam en de Karrevelden schoongemaakt in het kader van Nationale Schoonmaakactie. Niet voor niets want in april waren 13 kinderen getuige van de vele vogels die in het gebied zaten tijdens de vogelexcursie. De excursie naar de Heidetuin in Bergen op Zoom ging niet door vanwege een tekort aan begeleiders. Planologie werkgroep heeft i.s.m. ZMF en Natuurvrienden Sint-

Philipsland bezwaar gemaakt tegen het omvormen van het landbouwbedrijf van wethouder de Jager tot varkensmesterij nabij de Anna Jacobapolder. De milieuwergroep is samengesmolten met deze werkgroep. Plantenwerkgroep: Floron krijgt geen subsidie meer, geen reddingsoperatie betekent het einde. De gegevens worden in de databank Floron verzameld door een netwerk van vrijwilligers en is uniek in de wereld. Wanneer de stichting opgeheven is betekent dit bevestiging van de data.

1995

Het verenigingsblad gaat zijn 3e lustrum in, daarom zijn er kleine wijzigingen doorgevoerd. De advertenties zijn uitbesteed en iedere werkgroep krijgt nu 1 pagina om te vullen. In het midden komt een activiteitenkalender. In september is er een bomenboekje tot stand gekomen.

Vogelwerkgroep: In mei is er een vogelcursus gestart 'Vogels Dichterbij', een tiental mensen bezocht deze cursus. Er vond een zeer geslaagde PTT telling plaats met veel bijzonders: klapekster, ijsvogel, kleine zwanen en duizenden steltlopers. In Nederland broedden ongeveer 270 soorten vogels, het rijkste vogelland van Europa in het aantal soorten. Naast de PTT telling waren andere vaste activiteiten: kerkuilen tellen, oeverzwaluw wanden afgraven, huiszwaluwen inventariseren en de ganzenexcursie naar Goeree. Nieuwe activiteiten waren de maandelijkse

vogeltelling op het Schelde-Rijnkanaal, de midwintertelling en de jaarlijkse steltloper telling. Plantenwerkgroep: Vroege voorjaar excursie over de wallen en door de bosjes van Tholen, een dijkexcursie, en één door de Pluimpot om orchideeën te bekijken. Ook is de Hortus in Amsterdam met 10 mensen bezocht. Bij toeval werd een ransuil met 2 jongen ontdekt. Tijdens een wandeling in het natuurgebied bij de uitkijktoren op de Philipsdam werden de zeldzame parnassia en het bitterkruid aangetroffen. Jeugdwerkgroep: Ongeveer 25 kinderen hebben de activiteit uilenballen uitpluizen bijgewoond, 15 jeugdleden bezochten de eendenkooi en leerden hier dat eenden vangen een vak apart is. In oktober was er een succesvolle vogelkijkdag voor de kinderen.

1996

Het blad zal voortaan op A4 verschijnen en alle leden worden opgeroepen voor een ontwerp van de kaft. De advertenties zijn afgeschaft, de opbrengst was gelijk aan de drukkosten ervan.

Planologie: Er komen steeds meer windmolens, het rapport Vogels en Windmolens bij de kreekkraksluizen van het Rijksuniversiteit Leiden bewees dat de overlast minimaal is. Een jaar lang werd om de twee dagen naar dode vogels gezocht. Onder 5 molens vonden

ze per jaar 5 dode vogels.

Vogelwerkgroep: De dalende trend bij de huiszwaluwen telling lijkt landelijk te zijn (543 in 1995 - 494 in 1996). Op verzoek van de Roofvogelwerkgroep Zeeland is er begonnen met het in kaart brengen van de roofvogels die op Tholen verblijven, waar ze broeden en hoeveel jongen ze hebben.

1997

De natte laarzentocht die de gidsen in spé organiseerden trok in het begin weinig deelnemers, de ene keer 6 de andere 9. Later werden dit er zelfs 29.

De 80 jarige An Helleman wordt dit jaar tot erelid benoemd. Het bestuur gaat verder met maar 4 leden en de redactie stopt. Het boekje van eind 1996 is komen te vervallen i.v.m. te weinig kopij.

1998

36 nestkasten van de torenvalk gecontroleerd, 24 hiervan waren succesvol met een totaal van 102 pullen (jongen) waarvan er 43 geringd zijn die dag. Van de Bruine Kiekendief zijn er 9

nesten gevonden met 33 jongen waarvan er 26 geringd werden.

1999

Er waait een hele nieuwe wind door het bestuur en ook door de werkgroepen. De plantenwerkgroep is vooral bezig met mossen, de komende winter willen ze een determinatiecursus over de verschillende plantengroepen geven.

Daarnaast hebben ze met 5 mensen van het KNNV 300 meter oeverrand geïnventariseerd en vonden daarbij 30 soorten. Leo Vermaas heeft een bijzondere vondst gedaan op de Oude Zeedijk: graskers, tripmadam en ijzerhard. Na bestudering zijn de bloemen opgestuurd naar de Universiteit van Leiden en opgenomen in de herbariumcollectie. De landschapswerkgroep hebben een goed knotschema aangehouden en waren snel door het werk heen en bekijken nu of ze meer onderhoud kunnen aannemen.

Resultaat van het maaien op de Broeksedijk zijn veel kruidachtige planten zoals wilde marjolein, aardakker, heemst en selderij. De planologie is bezig om een eilandelijke kinderopvang op te zetten, wandel en fietsroutes te maken waaronder 'van pontje tot pontje' waarin ook de kinderboerderij/ heemtuin (die mede is ingericht door natuurverenigings mensen) in Sint-Maartensdijk is opgenomen. Bij de opening van het project 'pontje tot pontje' lieten vogelaars mensen kennis maken met het vogelleven op de Dortsmanplaten en gaf de landschapswerkgroep een

demonstratie wilgenmuur vlechten. In de ruilverkaveling Stavenisse zijn 3 gebiedjes aangewezen tot natuurgebied: Noordpolder 'Heideweg' (ca. 10ha), Noordpolder 'Het Spuy' (ca. 2 ha) en de Muijepolder (1,2 ha). De vogelwerkgroep is met 2 volle auto's naar de Zeeuwse vogelaarsdag in Saeftinge geweest. Die dag was het mooi weer en er werden grote aantallen vogels gezien.

“wat ook leuk was om te horen is dat je aan de kleur van de uitwerpselen van ganzen kunt zien wat ze hebben gegeten: bruin: zeebies; groen: zeeaster en gras; grijs: zaden en slijkgras. “

Torenvalk: 37 nestkasten gecontroleerd, 26 succesvol met een totaal van 98 pullen (jongen) waarvan er 59 geringd zijn. Bruine Kiekendief: 14 nesten gevonden met 32 jongen waarvan er 28 geringd werden. Ook is er een nest van een boomvalk gevonden maar hiervan is geen resultaat bekend.

2000

Vogelwerkgroep: Cees Luysterburg neemt het voorzitterschap na 15 jaar van Piet Stols over en begint meteen met een roofvogelcursus. Aan de cursus 'roofvogels kijken' namen in het voorjaar 30 personen deel, het grootste probleem was de herkenning van de verschillende roofvogels. Dit jaar begonnen met inventariseren van km-hokken voor Sovon. De gegevens worden gebruikt voor het samenstellen van een

vogelatlas, het volgen van de ontwikkeling in de vogelpopulatie etc.

Enkele bijzondere waarnemingen van de Zeeuws Vogelaarsdag op Zeeuws Vlaanderen bij Breskens: witgatje, keep, groene specht, middelste zaagbek, boompieper en de purperreiger. Te brikken: pijlstaarteend, wintertaling, goudplevier, groenpootruiter, kemphaan en een rode wouw.

Van de torenvalk zijn er 40 nestkasten gecontroleerd waarvan er 23 succesvol waren en in totaal 90 jongen. Bruine Kiekendief: 9 nesten met een totaal van 31 pullen. De landschapswerkgroep heeft de Kettingdijk gemaaid en daar staan nu 30 exemplaren van de ruige anjer op ongeveer 10 m². De Rand en de Weel zijn geknot en in Sint-Philipsland zijn voor het eerst wilgen getopt. Daarnaast zijn ze bezig geweest met het slopen van de kijkhut in het Rammegors. In 2001 zal er een uitwisseling met een andere werkgroep in Zeeland plaatsvinden. De plantenwerkgroep organiseert een plantencursus in de Meulvliet met vragen als: 'Wat is een bloemdijk of een helmklokje?' en 'waarom behoort het madeliefje tot de composieten familie?'

"De Zeeuwse taal verdwijnt waarmee een cultuur verloren gaat. Het zeeuwse volkslied (zeven ziiien spaek is drieenolluf vaareke) en andere spreekwoorden of uitdrukkingen zoals een 'timpertje' of 'stremien'. Wie

doet er tegenwoordig nog een rondje over de koie? Of vraagt u bij de bakker nog wel eens om een viertje bruun en bij de slager om roghflijs of bij de groenteboer om rwoeie kwoale?"

2001

Er wordt een nieuwe naam voor de vereniging gezocht en het blad wordt ook aan Sint-Philipsland gestuurd. Er wordt gekeken om medewerking te geven aan het opzetten en functioneren van een milieu-educatief centrum in 'Scaldis Naturalis' door o.a. het organiseren van cursussen en excursies. Vanaf 2001 loopt het project 'herstel streek eigen erven' in het kader van de regeling Vitaal Platteland. Jaarlijks kunnen 10 erven worden opgeknapt. Het project is ingediend door SLZ. De rol van de natuurvereniging hierin is om diverse drinkputten te inventariseren en mocht het herstel hiervan nodig zijn dan kan dit meegenomen worden in het project.

Vogelwerkgroep: Op Tholen is er een cursus 'weidevogels' gestart en zijn er 4 nieuwe kerkuilen kasten geplaatst. Dit jaar hebben er 8 paar uilen gebroed. De huiszwaluwtellingen had ongeveer dezelfde aantallen als in 1996.

"Wetlands zijn internationaal gezien de belangrijkste vogelgebieden van ons land. Meer of minder natte gebieden, waarin water altijd een rol speelt zoals moerassen, meren, plassen, veengebieden en rivieren. De wetlands vertegenwoordigen belangrijke

natuurwaarden. Niet alleen vogels, maar ook voor andere organismen als planten, zoogdieren, vissen en vlinders. Een wetlandwacht volgt de actuele ontwikkelingen in vogelbevolking nauwlettend. Dit betekent dat het desbetreffend gebied geregeld bezocht dient te worden en via de pers de ontwikkelingen op beheerdersgebied bijhoudt.”

De landschapswerkgroep heeft een ARBO handboek gekregen. Daarnaast doet ze mee aan de landelijke vrijwilligers dag bij de Weeltjes, hiervoor was geen belangstelling terwijl het landelijk een succes was met 3200 mensen verdeeld over 156 locaties. Planologie: Het voorstel van de vereniging om de inlaag bij Stavenisse een verdergaande inrichting te geven dan 10 jaar geleden is gehonoreerd. De provincie stelt hiervoor de nodige fondsen beschikbaar.

Het aantal plantensoorten per km² in Nederland is gemiddeld 180. De 5 km hokken die de plantenwerkgroep bezocht heeft zijn de Kanaaloever Tholen met 181 soorten (Slabbecoorn), 172 soorten (Botshoofd) met 11 rode lijst soorten; Oesterdam: 131 met 7 rode lijst soorten; Bergsediepsuis: 123 met 6 rode lijst soorten; Zeedijk, camping en strandje: 125 met 3 rode lijst soorten. Er is een begin gemaakt met het inventariseren van dijkvakken. Bijzondere vondsten daarbij zijn heggedoorntaad, grasklokje, scherpe

fijnstraal, blauw glinkruid en vele andere soorten.

2002

Er wordt een werkgroep NME opgezet en Rob van de Laan wordt voorzitter voor Gerard Westerweel. ‘Schade door rupsen teruggebracht met 25% als per hectare minimaal 2 nestkasten geplaatst worden in een boomgaard.’

De landschapswerkgroep heeft momenteel 14 leden. Dit jaar deden ze een bijzondere ontdekking: een bevroren straal aan een knotwilg. Zelfs in de winter als sapstroom stopt blijft er toch nog vocht over en wanneer dit geen uitweg vindt komt het naar buiten. Op de strekdam in Tholen heeft de plantenwerkgroep ongeveer 100 stuks paarse morgenster gevonden. De gemeente is verzocht hier later te maaien. Tijdens een inventarisatie van Floron wordt de ‘dubbelkelk’ gevonden,

een typisch zeeuwse dijkplant die vooral in het Deltagebied voorkomt. De populatie van de ruige anjer aan de

Kettingdijk is 432 stuks. Maar de beschermde stukken van dijken en bermen worden te vroeg gemaaid en zelfs met onkruidbestrijder bespoten.

Vogelwerkgroep: Er zijn enkele vogels van de rode lijst op Tholen gezien. In het Rammegors de Dodaars, de geoorde fuut, krooneend en de roerdomp.

Torenvalk: 34 pulli geringd uit 9 kasten en 28 ongeringd.

Kiekendief: 12 locaties, 4 geen broedresultaat en 2 gepreedeerd, 6 nesten met 22 jongen.

Buizerd: 65 nesten gevonden, 2 pulli uitgevlogen.

Sperwer: 2 nesten, 1 nest 5 uitgevlogen waarvan 4 geringd.

Boomvalk: 5 locaties, 2 nesten, 4 pulli. Kerkuilen: 8 paar gebroed, 5 paar succesvol totaal 14 pulli.

Planologie: er is een voorstel om windmolens te plaatsen bij kunstmatige bebouwing, in de Slabbecoornpolder langs de industrie, kanaalzijde van de Deurloopolder en boven Oud-Vossemeer. Tegen de plaatsing in de Deurloopolder is bezwaar gemaakt door de vereniging dit is een hoogwater vlucht- en foerageplaats voor de bruine gans en in najaar/winter voor de zwarte gans. De jeugdwerkgroep is dit jaar weer opgestart. 110 kinderen deden mee aan de excursie naar de Slikken van Gorishoek; 60 kinderen gingen op bezoek bij een boer; 60 kinderen waren aanwezig bij het zoetwater thema; 50 kinderen gingen op excursie naar het Rammegors op zoek naar vogels en

planten; ruim 50 kinderen gingen mee met de paddenstoelen tocht.

2003

In September dit jaar krijgt de vereniging een eigen e-mailadres, de website is in de maak. 5 leden hebben hun diploma behaald voor de IVN natuurgidsencursus.

Op de eerste dijk heeft de landschapswerkgroep 96 knotwilgen geknot en gemaaid aan de Kettingdijk en Broeksedijk. Er staan 4 projecten op het programma: bij Poot te Scherpenisse, Westerveld te Oud-Vossemeer, Goorden te Tholen en Frigge in Oud-Vossemeer. De plantenwerkgroep houdt iedere dinsdagavond een studieavond met o.a. de plantengemeenschappen van Nederland, zelfstudie en onderricht in gebruik van de wetenschappelijke naam bij de determinatie. Vogelwerkgroep: Torenvalk: 36 nesten waarvan 13 succesvol, 7 mislukt in totaal 35 jongen.

Kiekendief: 11 locaties waarvan 5 succesvol, in totaal 13 jongen. Kerkuil in totaal 9 paar gebroed op 5 plaatsen succes, 19 jongen waarvan 17 geringd. Boomvalk: 4 nesten waarvan 9 jongen uitgevlogen. Buizerd: 3

locaties waarvan 2 mislukt in totaal slechts 2 jongen. Sperwer: 2 nesten in totaal 5 jongen. De jeugdwerkgroep is met 18 jongens en meisjes wezen maaien met de landschapswerkgroep. Voor de kringlooptocht waren er 28 kinderen, bij het strandjuttten deden 41 kinderen mee (ze vonden o.a. haaie-ei,

zee-ezel en ali kruiken) en bij de natuurkunst excursie waren er 30 kinderen.

2004

De vogelwerkgroep organiseert dit jaar i.s.m. de werkgroep Roofvogels Zeeland een cursus Roofvogelkartering waaraan 16 mensen deelnemen. Met 10 man gingen ze naar de Zeeuwse Vogelaarsdag op Schouwen-Duiveland. In totaal zagen ze 85 soorten waaronder de blonde ruit, krombekstrandloper en de bonte strandloper, een baardman en een visarend! Jeugdwerkgroep kan door een subsidie van de Gemeente op excursie naar Neeltje Jans en een rondvaart maken over de Oosterschelde. 20 kinderen hebben meegedaan aan de landelijke schoonmaakactie en hadden meer dan 10 vuilniszakken vol. 43 kinderen brachten dit jaar een bezoek aan de waterzuiveringsinstallatie. De plantenwerkgroep gaat 2 periodes van 5 jaar voor Staatsbosbeheer een tweetal gebieden in de Scherpenissepolder monitoren aan de hand van een kleurenkaart. Kernsoorten worden gevolgd en toename of achteruitgang wordt bijgehouden. Ook nieuwe soorten worden hierin meegenomen. Er is een speciale opfriscursus 'planten herkennen in het veld'. Beschermen van de rode lijst soorten als de ruige anjer en het glad pazelzaad wil niet lukken omdat elke keer te vroeg wordt gemaaid. Wel is er een nieuwe zeldzame soort gevonden op de derde dijk namelijk moeslook. De leden van de plantenwerkgroep zijn in de

herfst op excursie naar het arboritum in Kalmthout geweest.

2005

Rob van de Laan (voorzitter) en Martin Woudstra (jeugdwerkgroep) stoppen, voor de planologie- en jeugdwerkgroep worden bestuursleden gezocht en ook moet er een nieuwe secretaris komen.

De landschapswerkgroep heeft dit jaar de Heemtuin niet gedaan omdat de kinderboerderij gesloten is en het niet zeker is of de Heemtuin nog toegankelijk zal blijven voor het publiek.

2006

Er zijn 7 nestkasten voor de kerkuil geplaatst. Van dit jaar ontbreekt verder helaas in het archief informatie.

2007

De natuurvereniging heeft een nieuwe voorzitter, secretaris en voorzitter jeugdwerkgroep. De vogelwerkgroep heeft nu 18 leden, Leonard Ketting heeft Cees Luysterburg opgevolgd als voorzitter. Voor de kerkuil is het een goed jaar geweest met meerdere grote legfels. De huiswaluwen waren ongeveer gelijk aan 2005. De landschapswerkgroep had in het begin van het jaar veel last van storm dan wel te harde wind. Veel uitval met als gevolg een teruglopende belangstelling. Aan het einde van het seizoen 2006-2007 hadden wij dan ook een forse achterstand

opgelopen. Het nieuwe seizoen 2007-2008 goed begonnen met 2 nieuwe leden. De plantenwerkgroep heeft deelgenomen aan inventarisatiewerkzaamheden onder leiding van de KNNV afdeling Roosendaal. Het onderzoeksgebied was rond het Schelde-Rijnkanaal. Het meelopen met ervaren deskundigen geeft een prima gelegenheid ervaring op te doen. De ruige anjer is verdwenen aan de Kettingdijk. De gidsenwerkgroep is een vrij nieuwe werkgroep die steeds actiever aan het worden is. Totaal 172 deelnemers voor de 9 georganiseerde Nattelaarzentochten. In de Schakerloopolder zal er een cirkel worden gemaakt waarop een verrekijker, een infobord en een luisterpaal komen te staan.

2008

De natuurvereniging bestaat dit jaar weer al 25 jaar, de leden ontvingen een kleine attentie.

De gidsenwerkgroep heeft dit jaar in alle excursies een groot aantal deelnemers gehad. De thema's die in 2008 aan de orde kwamen bij de planologiewerkgroep waren o.a. het recreatiepark op de Speelmansplaten, het gemeentelijk recreatieplan, kite-surfen, duurzame energie, de windturbines, het Milieubeleidsplan, het Delta Overleg en het Coördinatie-overleg met West-Brabant. De plantenwerkgroep ontdekt in de van Haftenpolder in de vogel-kijkmuur

orchideeën. Ook aan de hoge buitenzijde van de zeedijk nabij de eendenkooi stonden er veel. De vogelwerkgroep gaf in januari een ganzencursus, een avondgedeelte met tekst en uitleg en een ochtend praktijk waarop 26 mensen afkwamen. Sinds half 2008 is ook de gezamenlijke Zeeuwse vogelaarsite online.

De telling van de oeverzwaluwen was veel minder. Oorzaak is onder andere het verdwijnen van het grote zanddepot. Beste P.T.T Telling sinds 1991 gehad met 59 soorten en ruim 13.000 vogels.

2009

De nattelaarzentochten van de gidsenwerkgroep is vooral in trek bij de jeugd tot 12 jaar (slootje springen wordt het genoemd). Het weer speelt een belangrijke rol bij de fietsexcursies. De landschapswerkgroep begon in de Eendenkooi. Een van de redenen dat Stichting Zeeuws Landschap onze diensten wilde gebruiken is dat wij handmatig werken en dus geen overlast veroorzaken in een rustgebied. De plantenwerkgroep bestaat uit 4 leden die een grote klus hadden aan het in kaart

brengen van de verspreiding van heemst op Tholen en St-Phillipsland. En voor Floron zijn er 2 km hokken geïventariseerd aan de Oesterdam waarbij vele zeldzame soorten zijn vastgesteld. Het bestuur heeft George Koenders bereid gevonden om in het gemeentelijk overleg te participeren voor het thema Natuur- en Milieu-educatie. De Vogelwerkgroep heeft het broedmonitoringsproject in meerdere natuurgebieden kunnen uitvoeren. Het roofvogelonderzoek was dit jaar beduidend minder dan andere jaren, ook bij de tellingen andere resultaten dan vorige jaren.

krachtige landschapswerkgroep van 40 jarigen is inmiddels een groep van iets minder krachtige 50-ers geworden, een paar uitzonderingen daargelaten. Gevolg is dat de Eerste Dijk niet meer gedaan wordt en daarvoor de van Haaftenpolder voor terug is gekomen. Op verschillende scholen zijn er dit jaar door het NME diverse activiteiten geweest. De plantenwerkgroep heeft een welbested jaar gehad met activiteiten als een boekbespreking, deelname aan het Floron kamp, km hok bij Stavenisse en een biodiversiteitsonderzoek op Tiengemeten. Het zeldzame plantje muizenstaartje is gevonden in de Schakerloopolder en in de Scherpenissepolder. De vogelwerkgroep heeft begin dit jaar een steltloper cursus georganiseerd waaraan 21 mensen deelnamen. Opvallend dit jaar was een torenvalk met tien eieren waarvan uiteindelijk 8 jongen groot werden.

2010

De gidsenwerkgroep had dit jaar 13 extra nattelaarzen tochten (groepen). Hiervan hadden 5 scholen met 116 kinderen en 20 begeleidsters de grootste inbreng. de

Knipselkrant

Voorzitter mev. Wieland overhandigt het eerste erelid van de Thoolse natuurvereniging, de 80-jarige mev. Helleman uit Scherpenisse, een frêle ruiker.

Tachtigjarige mev. Helleman eerste erelid van de natuurvereniging Tholen

Eén van de initiatiefnemsters en meest actieve leden van de natuurvereniging Tholen is maandagavond het eerste erelid van Robus Tinctorum geworden. Mevr. A. Helleman uit Scherpenisse, onlangs 80 jaar geworden, werd in Meulstiel in de bloemen geest verdukt toegevoerd met het voorzitterschap van de plantenwerkgroep en de redactie van het verenigingsblad. "Uw inzet en energie is niet te verwonderen", zei voorzitter mev. X. Wieland.

Voorzitter plantenwerkgroep concentreert zich op vogels

Op deze vooravond jaartvergadering van de 'Thoolse' natuurvereniging werd mev. Helleman 80e verjaardag gevierd. Zij werd toegevoerd met het voorzitterschap van de plantenwerkgroep en de redactie van het verenigingsblad. "Uw inzet en energie is niet te verwonderen", zei voorzitter mev. X. Wieland.

griech ik mijn hart aan de vogels heb verstaan, en ik, daar noch meer tijd voor hebben. Bovendien heb ik alle lasten gepasseerd en bloemtuin moest ik ook voor een paar maanden overgeven. Het voorjaar gaat naar de groene veldrij van hante. "Vorige jaar heb ik heel gewerkt voor de plantwerkgroep, heuglijk naar 'Alten' mev. Wieland".

Van kindaf

Voor de lip van Rotterdam, de huidige Meulstiel, werd mev. Helleman geboren. Ze is nu 80 jaar oud. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig.

Nommetjes

Mevr. Helleman vertelt over haar plantwerkgroep. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig. Ze is geboren in de jaren dertig.

Kleine Jager in Rammegors *Thoolse Bode 11-10-88*

THOLEN - De 35 deelnemers aan de derde Zeeuwse Vogelaarsdag troffen het zaterdag, toen zij in de Rammegors een 'kleine jager' signaleerden. Waarschijnlijk is de vogel, die normaliter langs onze kustlijn trekt naar zijn overwinteringsgebieden, door de zware storm uit de koers geraakt en boven Tholen terecht gekomen. De Natuurvereniging Tholen was zaterdag gastheer voor natuurliefhebbers uit Zeeuws Vlaanderen, Walcheren, Schouwen, Bergen op Zoom en Tholen.

In de Rammegors signaleerde het gezelschap, dat er een perceel grond bewust was afgemaaid, zodat overwinterende rotganzen in het vervolg in de Rammegors kunnen gaan fourageren. „Als dit gaat lukken, zou het fantastisch zijn. Dan zijn veel akkerbouwers meteen van hun rotganzenproblematiek af en de vogels kunnen ongestoord eten”, vertelt voorzitter Rob Dingemans van de Natuurvereniging. Jammer vonden de deelnemers van de Vogelaarsdag het, dat vogelobservatiehut in de Rammegors nog steeds niet is geïnstalleerd. „Anderhalf jaar geleden werd de observatiehut al toegezegd door het Zeeuwse

Landschap. Hij ligt daar ook klaar. Het wachten is alleen op een vergunning van Rijkswaterstaat om hem te plaatsen”, aldus Dingemans.

De excursie in de Rammegors stond onder leiding van Piet van de Reest.

Vervolgens trok het gezelschap naar eilandelijke natuurgebieden als de Slikken van de Dortsman, de Pluimpot en de Welen van

Stavenisse. In de Pluimpot werden verschillende soorten eenden aangetroffen, maar ook een stroper, die met telescoopkijkers op heterdaad betrap werd bij het zetten van fuiken. Op de Oesterdam stond de deelnemers nog een verrassing te wachten. Daar werd een slechtvalk gesignaleerd, terwijl hij aan het jagen was. Al met al een zeer geslaagde dag, die werd afgesloten met een gezamenlijke mosselmaaltijd. Volgend jaar wordt de Vogelaarsdag gehouden in Oost-Zeeuws Vlaanderen.

Voor het eerst in Zeeland Vogelwerkgroep zag Canadese ganzen *EB 17-12-87*

Voor het eerst zijn in Zeeland een aantal Canadese ganzen officieel waargenomen door een vogelwerkgroep. Piet Stols van de Natuurvereniging Tholen was er trots op dat dit juist de Thoolse werkgroep was die zaterdagochtend tijdens een excursie naar de Oesterdam deze waarneming deed. Het aantal deelnemers aan de tocht was niet zo groot, de mist en de kou deed de meeste leden besluiten thuis te blijven. Zij misten daardoor deze unieke observatie. Men trok naar de hoogwatervluchtplaats aan de kant van het Zoommeer, waar veel vogels te zien waren. Vooral veel wilde zwanen, enkele tientallen aalscholvers en diverse eende-

soorten. Leuk was ook het moment, waarop de fourageertrek begon. Toen het slib droog viel, gingen de vogels, eerst in kleine groepjes, later in grote getale naar de andere kant van de dam. Er waren ook bonte strandlopers, steenlopers en veel rotganzen. De Canadese gans is goed herkenbaar aan de lange nek. Na bijna uitgestorven te zijn in het wild is de vogel in bijvoorbeeld Engeland en Zweden weer ingevoerd in parken enz. Er zijn nu zo'n 20.000 exemplaren. De enkele vogels die ooit ontsnapten, hebben ervoor gezorgd dat ze ook weer in het wild te zien zijn. Een mooie ervaring voor de Thoolse vogelwerkgroep.

Kijk op de toekomst

Door Erwin Raas, voorzitter Natuurvereniging Tholen

Ter gelegenheid van het 6e lustrum heeft Colinda Lindhoud een duik in de geschiedenis genomen zoals te lezen valt in deze lustrumuitgave. We zijn haar veel dank verschuldigd, want het verloren gaan van de geschiedenis van de afgelopen 30 jaar zou ook het verlies van identiteit van de vereniging betekenen.

In deze jaren is er veel veranderd, niet in de laatste plaats door een veranderende tijdgeest. Ook geeft een schets van de geschiedenis te zien dat persoonlijke inzet, initiatieven en inspiratie van leden van grote invloed zijn geweest op het succes van de vereniging. De vereniging beweegt en verandert mee met haar tijd.

Dat leidt onontkoombaar tot de vraag: waarop moet onze vereniging zich de komende jaren oriënteren? Waarin staan we sterk en zijn we uniek en waar moeten wij ons aanpassen aan een veranderende omgeving om een waardevolle bijdrage te kunnen blijven leveren?

Veranderende omgeving

Mondiale ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld de economische crisis, digitalisering, individualisering en vergrijzing van de samenleving zijn van grote invloed, dus ook op het verenigingsleven. Daarnaast zal milieubewustwording en voortschrijdend inzicht op het vlak van milieu leiden tot aangepast beleid van overheden en milieuorganisaties. Beleid van organisaties als Scheldestromen en Rijkswaterstaat heeft invloed op de natuur in en om onze

gemeente, en heeft daarmee ook effect op Natuurvereniging Tholen.

De veranderingen in het klimaat zijn een belangrijke reden voor aanpassingen in onze waterhuishouding. Sloten worden verbreed, een wadi wordt aangelegd over de Thoolse vestingwal en regenwater wordt langer vastgehouden. Ook worden vistrappen over dijken aangelegd, en verbetert de waterkwaliteit door aanpassingen op landbouwbedrijven. Er wordt meer zoetwater naar de Thoolse sloten aangevoerd, terwijl het Volkerak-Zoommeer mogelijk zout wordt. Al deze aanpassingen dragen bij tot een verbetering van de visstand en indirect ook de vogelstand.

Een moeilijker in te schatten ontwikkeling is het beleid dat we in de toekomst van de overheid mogen verwachten. Hoewel het beschermen van de natuur op papier steeds concreter wordt met bijvoorbeeld de beheerplannen van de deltawateren, blijft de druk om economische en toeristische activiteiten toe te laten onverminderd doorgaan. De buitendijkse natuur zal steeds meer lijden onder toerisme, visserij en vrijetijdsbesteding. Binnendijks zal naar verwachting de natuur wel opleven: verschillende initiatieven zullen de mogelijkheden voor weidevogels, vissen en bijzondere plantensoorten groter maken. Ondanks een verdere verstening zal het landschap er op vooruitgaan.

Dit zijn een aantal ontwikkelingen die van invloed zijn op hoe de vereniging er over 5 à 10 jaar uit zal zien. Het is de taak van de vereniging aansluiting te blijven vinden bij

deze ontwikkelingen en te anticiperen met zowel haar achterban als andere organisaties zonder de originele missie uit het oog te verliezen. Leden en nieuwe leden moeten binnen de vereniging kunnen blijven deelnemen aan activiteiten die hen raakt en daarnaast een klankbord vinden. De vereniging moet een platform zijn voor het uitwisselen van kennis, ideeën en ervaringen en het behartigen van belangen van natuur, milieu en landschap. De belangstelling voor de natuur binnen een veranderende omgeving blijft centraal staan.

Bewustwording en duurzaamheid

Ook duurzaamheidsbesef bij burgers en het daarmee gepaard gaande ontstaan van interessegebieden zoals groene energie en duurzaam consumeren gaan aan de vereniging niet ongemerkt voorbij.

Zoals al beschreven zijn grote veranderingen zichtbaar en dat baart mensen niet alleen zorgen, maar leidt eveneens tot het vinden van creatieve oplossingen en bewustwording.

Zo verduurzamen steeds meer huishoudens hun levensstijl. Deze verduurzaming van de samenleving beweegt niet alleen burgers tot het nemen van maatregelen. Ook in de agrarische sector en industrie is steeds meer interesse voor natuur, milieu en daaruit voortvloeiend duurzaam ondernemerschap.

De vereniging kan hierop verder inspelen. Krachten bundelen van gelijkgestemde mensen die duurzaamheid nastreven en een voorlichtende rol vervullen richting samenleving. De vereniging heeft hierin al een weg ingeslagen door te kiezen voor het lustrumthema Belééf Duurzaamheid: duurzaamheid begint praktisch, dichtbij, bij jezelf. Niet als abstract nobel streven, maar

stap voor stap, haalbaar, zichtbaar in het dagelijkse leven. De vereniging kan en moet daarin ondersteunen, niet in de laatste plaats omdat duurzaamheid gerelateerd is aan haar missie. Het is goed voor de natuur.

Vrije tijd

Dat de genoemde veranderende omstandigheden ons dwingen tot bewustwording en een duurzame levenshouding en er ook nog eens sprake is van vergrijzing, betekent helaas niet automatisch dat de natuurvereniging zich vanzelfsprekend rijk mag rekenen aan nieuwe leden.

De vraag blijft of in de toekomst meer mensen zich individueel geroepen zullen voelen om zich daadwerkelijk te gaan inzetten voor de natuur. Gaan mensen uit economische- of milieuoverweging meer tijd doorbrengen dicht bij huis? Voelen zij zich aangesproken om zich voor de directe omgeving in te zetten? Zijn mensen zich al dan niet voldoende bewust van milieuproblematiek en de noodzaak om tot handelen over te gaan?

Het valt niet te ontkennen dat er sprake is van individualisering en dat een vereniging moet concurreren met vele vormen van vrije tijdsbesteding, zoals andere verenigingen, familie, vrienden en culturele uitstapjes. De mate van vrije tijd en de keuzes bij de invulling hiervan zijn bepalend voor de aanwas van leden.

Door de vergrijzing zullen meer mensen over vrije tijd beschikken, hoewel we niet moeten vergeten dat de pensioengerechtigde leeftijd verder omhoog gaat. Gaat deze vrije tijd straks op aan klusjes om een matig pensioen aan te vullen en intensieve mantelzorgtaken?

Nu al is zichtbaar dat mensen geneigd zijn te 'shoppen' bij verenigingen. Ze willen zich nog wel bij meerdere groepen aansluiten, maar zich minder vastleggen bij het meedoen aan activiteiten. Mensen zijn zich bewust van hun kostbare vrije tijd en daar moet zorgvuldig mee worden omgesprongen. Natuurlijk blijven mensen geïnteresseerd in de natuur, en de vereniging ervaart gelukkig dat mensen zich met plezier inzetten voor de goede zaak, maar keuzes moeten worden gemaakt en het moet iets opleveren.

Ook hier zal de vereniging op in gaan spelen. Minder denken in termen van vervullen van bestuursfuncties, maar het bieden van projectmatige klussen met een duidelijke start, een gedefinieerde periode en evalueerbaar einddoel. Het streven is hiermee niet alleen nieuwe leden te trekken, maar vooral het aandeel actieve leden te verhogen. Want laten we eerlijk zijn: vrijwilligerswerk moet leuk zijn en iets opleveren in de vorm van kennis opdoen, mensen met een gemeenschappelijk streven ontmoeten, samen aan de slag gaan en liefst

een tastbare bijdrage leveren aan het behoud van de mooie natuur. Aan leden moet flexibiliteit worden geboden: het moet mogelijk zijn tijdelijk wat meer voor de vereniging te

kunnen doen of juist wat minder, afhankelijk van de persoonlijke situatie en interesses op dat moment.

De komende jaren zal het zeker alle aandacht krijgen de vereniging te hervormen en steeds meer projectmatig te gaan werken. Via (online) cursussen en informatie-uitwisseling met andere verenigingen zullen meer mensen een deelgebied op zich kunnen nemen, kennis

vergaren, en kennis delen. Een start is al gemaakt met de nieuwe projectenwerkgroep, waar steeds gedurende een afgebakende periode een onderwerp zal worden gekozen ter verdere uitdieping. Een projectgroep met een flexibele bezetting van leden die in het onderwerp zijn gespecialiseerd of louter geïnteresseerd zijn en hierover meer willen leren. Initiatieven zijn welkom en kunnen door de leden zelf worden aangedragen.

Versterking positie

Het is een feit dat (semi-)overheidsinstanties waar ook de natuurvereniging mee te maken heeft, steeds verder inkrimpen. Minder personeel betekent dat zij minder taken zelf kunnen uitvoeren. Taken als het beheer, monitoring, en uitvoeren van maandelijkse tellingen zullen zij steeds vaker moeten afstoten. Sneller zal een beroep moeten worden gedaan op anderen: soms professionals, soms vrijwilligers. De natuurvereniging zal hierin een rol kunnen vervullen. De laatste jaren wordt de vereniging geregeld geraadpleegd om adviezen te geven en besluiten in het juiste perspectief te zetten als het over effecten op de natuur gaat. Nu al kan de natuurvereniging putten uit kennis die aanwezig is bij de verschillende vakkundige en actieve werkgroepen zoals de planten-, planologie-, landschaps-, gidsen-, vogel- en duurzaamheidswerkgroep.

Om deze rol als professioneel klankbord in stand te houden, zal daar wel tegenover moeten staan dat er geïnvesteerd wordt in opleiding en begeleiding van vrijwilligers. Ook zullen vrijwilligers meer aanspraak willen maken op een zekere tegenprestatie, in de vorm van een (kleine) vergoeding,

exclusieve toegang tot een gebied, gebruik van apparatuur en materiaal of een cursus.

Er ligt een uitdaging dat de vereniging zich extern blijft profileren als professionele belangenvereniging en intern zorg draagt voor al haar waardevolle leden, in het bijzonder voor haar actieve vrijwilligers.

Digitalisering samenleving

De tot nu toe geschetste toekomst en aanverwante uitdagingen zouden niet compleet zijn zonder aandacht voor de digitalisering van de samenleving. Internet biedt vele mogelijkheden tot het eenvoudig onderhouden van contacten.

Werkgroepleden en bestuursleden van de vereniging mailen elkaar uiteraard regelmatig. Ook het uitwisselen van informatie met andere natuurorganisaties en overheidsinstellingen blijven eenvoudig op pijl dankzij nieuwe media.

Echter ook bij het informeren en betrekken van de leden zal de inzet van het internet nog verder worden uitgebreid. De mogelijkheden zijn nog lang niet uitgeput. Zonder papier te verslinden kan met hoge frequentie gericht en op maat informatie worden verspreid. Te denken valt aan een digitale nieuwsbrief, de inzet van social media en de ontwikkeling van een app. Leden kunnen hierdoor beter op de hoogte worden gehouden: informatie kan tijdig gedeeld worden en de onderlinge contacten versterkt. Ook de huidige website zal hierin een rol gaan vervullen.

Hoewel niets het persoonlijke contact mag en kan vervangen, levert het gebruik van intranet vele voordelen op. Hoe dit verder georganiseerd moet worden, is een uitdaging waar de vereniging nu voor staat. Op redelijk korte termijn zal van start

worden gegaan met een digitale nieuwsbrief en er is al een voorzichtig begin gemaakt met de inzet van social media.

Verandering en vernieuwing vanuit een sterke basis

Als al deze ontwikkelingen samen worden genomen, ziet de toekomst van de vereniging er positief uit: vele veranderingen, maar ook vele uitdagingen.

Gelukkig kan de vereniging dit oppakken vanuit een sterke basis die er al ligt en goed verzorgd dient te worden. Want door een blik te werpen op de toekomst mag niet worden vergeten dat moet worden gekoesterd wat er al is bereikt. De vereniging vervult al een belangrijke netwerkfunctie en is serieuze gesprekspartner voor verschillende organisaties. Daarnaast beschikt de vereniging over waardevolle expertise, georganiseerd in de diverse werkgroepen.

En hoe ziet de vereniging er in de toekomst concreet uit? En hoe zal het verder gaan met de natuur: zullen er planten- en diersoorten verdwijnen of erbij komen? Zullen er updates verschijnen op onze smartphones met nieuws, waarnemingen en volgen we massaal live de geboorte van kuikens op de webcam? Zal een digitale nieuwsbrief met uitgebreide informatie of een app met updates aan een bloeiend verenigingsleven kunnen bijdragen? En wat zal het profiel van de leden zijn? De één belegt in een getijdecentrale, de ander rijdt een elektrische auto, het aantal flexitariërs groeit gestaag?

Ontwikkelingen gaan, gelukkig, voor een groot deel zo snel als we zelf willen. Uiteindelijk zal het blijven gaan om het genieten van de natuur en het leggen van

onderlinge contacten ter uitwisseling van kennis, ervaring en voor de gezelligheid.

De vereniging gaat in ieder geval een interessante toekomst tegemoet. En het vertrouwen is groot dat de natuur van Tholen er de komende jaren op vooruit gaat.

De kwaliteit van onze leefomgeving zal veel sterker dan tot nu toe, gaan afhangen van de inzet van bewoners, agrariërs, en misschien zelfs ook recreanten. Gesteund door de professionals van bijvoorbeeld

Landschapsbeheer of het Waterschap zullen de enthousiaste natuurliefhebbers van Tholen, samen verenigd in de Natuurvereniging Tholen, de schouders zetten onder de omvorming van bijvoorbeeld natuurgebied Wijhoek, Pluimpot Noord en Winkelzeesche watergang.

Dankzij u, wij, en de mensen van onze eilanden zal Tholen nog mooier, natuurlijker en beter worden. De toekomst ziet er goed uit!

Een kleine ecologische voetafdruk, een grote uitdaging

Door Nancy Tophoven, Natuurvereniging Tholen, werkgroep Duurzaamheid, Lustrumcommissie

Waarom aandacht voor de ecologische voetafdruk? Omdat dit alles te maken heeft met het lustrumthema Belééf Duurzaamheid. Immers duurzaamheid begint dicht bij jezelf, in de dagelijkse praktijk. De ecologische voetafdruk kan daarbij inzicht verschaffen of je met je levensstijl wel op de goede weg bent. In mijn dagelijkse leven probeer ik een bijdrage te leveren aan duurzaamheid door welbekende tips en aanbevelingen trouw na te leven zoals: afval gescheiden inzamelen, apparatuur niet op stand by laten staan, vaker de fiets pakken, de kraan niet laten

druppelen of aan laten staan tijdens tandenpoetsen, geen plastic tasjes tijdens het boodschappen doen accepteren en niet alle dagen vlees op je bord. Met in het achterhoofd deze bewuste dagelijkse, positieve bijdragen besloot ik monter maar eens de online test te gaan doen om mijn ecologische voetafdruk te laten uitrekenen. Ai, al snel bleek het verkleinen van de voetafdruk een nog grotere uitdaging en nog meer inspanningen te vergen. Vragen over het gebruik van de auto, vliegvakanties en de aanwezigheid van een flat screen televisie in huis maakten me al snel onrustig, lang voordat de einduitslag in beeld kwam...

Theorie: wat is de ecologische voetafdruk?

Het uitgangspunt bij het bepalen van de ecologische voetafdruk is dat elke consumptie omgerekend kan worden in een oppervlakte die voor de productie ervan nodig is. Dat maakt het mogelijk om de milieu-impact van verschillend

consumptiegedrag (leefstijlen) of van verschillende bevolkingsgroepen (landen) met elkaar te vergelijken.

Aangezien deze maatstaf ook werkt met een limiet aan bruikbare oppervlakte, geeft de voetafdruk ook weer in welke mate de regeneratieve capaciteit van een bepaalde productieve oppervlakte, of van de aarde in haar geheel wordt aangetast. Zo kan de voetafdruk nuttig zijn als indicator voor de duurzaamheid van bepaalde consumptiepatronen.

Als meetinstrument werd de methode van de voetafdruk in 1992-1993 geïntroduceerd aan de Canadese University of British Columbia door William Rees en Mathis Wackernagel. De leidraad voor hun onderzoek was de vraag hoeveel oppervlakte vruchtbare grond er nodig zou zijn om een bepaalde bevolking voor onbepaalde duur te onderhouden, ongeacht waar op aarde die grond zich bevindt.

Erkend wordt dat kwantificering moeilijk is en niet alle milieuproblemen in het model passen. Maar, zo zeggen de aanhangers, je kunt aangezet door dit model, de zaak wel proberen te benaderen. Aanvullingen zijn nodig voor bijvoorbeeld handel en verontreiniging. Maar de ecologische voetafdruk laat volgens de aanhangers juist wel veel ontwikkelingen goed zien, bijvoorbeeld dat de mondiale voetafdruk nu al veel groter is dan de aarde aan kan, iets wat ook via andere modellen wordt aangetoond. Het duidelijkst is de te grote uitstoot van CO₂, die niet meer door de aarde kan worden geabsorbeerd.

Dat de voetafdruk niet alles meet is waar. Het gaat eigenlijk alleen maar om gebruiksruimte en fossiel energiegebruik, maar dit zijn volgens aanhangers wel twee

cruciale factoren voor het werken aan mondiale duurzaamheid.

Dat ondanks mogelijke kritiek de ecologische voetafdruk gebruikt wordt op verschillende plaatsen in de wereld, onder andere in de EU, wordt eruit verklaard dat het een belangrijke indicator voor mondiale duurzaamheid is. En een beter model is er vooralsnog niet.

Praktijk: bioproductief oppervlakte

Wij eten, wonen ergens, verplaatsen ons ... Voor al deze activiteiten verbruiken wij natuurlijke hulpbronnen. Maar kan onze planeet ons deze bronnen in voldoende hoeveelheden leveren en daarnaast het afval 'verwerken' dat voortkomt uit onze activiteiten? Is onze levensstijl in evenwicht met het 'natuurlijke kapitaal' van de aarde? Of veroorzaakt ze de aantasting en de uitputting ervan?

Het aardoppervlak bestaat uit delen die natuurlijke hulpbronnen voortbrengen. Bijvoorbeeld bossen en akkers. En andere delen die dat niet doen, zoals woestijnen en ijskappen. Ook zijn er delen die niet meteen kunnen worden ontgonnen zoals de bodem van de oceanen. Bij de ecologische voetafdruk kijken we naar de oppervlakte van de aarde die biologisch productief is.

Om te berekenen hoeveel biologisch productieve oppervlakte iemand werkelijk in beslag neemt, dus hoe groot zijn ecologische voetafdruk is, moeten we alles wat die persoon verbruikt omzetten in biologisch productieve oppervlakte.

Bioproductieve oppervlakte

Er worden zes types bioproductieve oppervlakte onderscheiden: **Bos:** voor het vellen van bomen die dienen als timmerhout, brandhout, vezels voor papier. **Weiland of grasland:** voor het laten grazen van dieren die gebruikt worden voor vlees, wol, melk. **Akkerland:** voor het telen van gewassen die dienen als veevoeder, voedsel voor de mens, vezels, olie. **Visgrond:** voor het produceren van vis en zeevruchten. **Bouwgrond:** voor gebouwen om te wonen en te werken, wegen om zich te verplaatsen. **'Energie land':** de oppervlakte bos die nodig is om de CO₂ op te nemen die vrijkomt bij het gebruik van fossiele brandstoffen.

Er is maar een beperkte hoeveelheid aardoppervlakte beschikbaar die biologisch productief is. Als we die gelijk verdelen over alle aardbewoners heeft iedere aardbewoner recht op 2,1 ha per jaar – dat is ongeveer evenveel als drie voetbalvelden. Die oppervlakte wordt uiteraard kleiner naarmate de wereldbevolking toeneemt. Maar vandaag verbruikt de mens gemiddeld 2,7 ha per jaar. En dat verbruik is niet gelijk verdeeld.

De voetafdruk van de mensheid is de laatste 40 jaar sterk gestegen en vanaf eind jaren'80 verbruiken we eigenlijk meer dan één planeet: de biocapaciteit van de aarde is overschreden.

Heel wat 'ontwikkelde' landen hebben een hoge voetafdruk die ver boven hun biocapaciteit ligt: ze hebben een ecologische schuld.

Dat wil zeggen dat ze de natuurlijke

hulpbronnen die beschikbaar zijn in hun land sneller opgebruiken dan dat ze vernieuwd kunnen worden en/of dat ze natuurlijke hulpbronnen invoeren vanuit andere landen.

De grote uitdaging voor onze samenleving is om de ecologische voetafdruk te verkleinen tot een duurzame oppervlakte. Dat geldt niet alleen voor overheden en bedrijven, maar ook voor ieder van ons.

Voetafdruk per land (2012)

Definitie: uit de resultaten van bedreigde diersoorten per land, consumptie per land, houtverbruik per land, CO₂ uitstoot per land, cement verbruik per land wordt de ecologische voetafdruk in ha berekend. Voorbeelden:

Koeweit 9,7
Denemarken 8,2
VS 7,1
België 7,1
Canada 6,4
Nederland 6,3
Zweden 5,7
Griekenland 4,9
Frankrijk 4,9
Spanje 4,7
Duitsland 4,5
Italië 4,5
Zuid Afrika 2,6
China 2,1
Cuba 1,9
Senegal 1,5
Noord Korea 1,3
Indonesië 1,1
Nepal 0,7
Afghanistan 0,5

De voetafdruk drukt uit hoeveel aardoppervlakte er nodig is om onze levensstijl mogelijk te maken. We kunnen de ecologische voetafdruk berekenen van de

hele wereldbevolking, een land, een stad, een individu. Nederland heeft wel haar positie weten te verbeteren in de periode 2000 tot en met 2012. Vanaf 2000 wordt de ecologische voetafdruk in hectare berekend.

Je eigen ecologische voetafdruk

De online voetafdruktest brengt in kaart welke impact jouw persoonlijke levensstijl heeft op onze aarde. Bezoek hiervoor de website: <http://www.wnf.nl/voetafdruktest/>. Laat je niet afschrikken door vragen over wonen, voeding, lifestyle, vervoer en vakanties en wees eerlijk! Aan het eind van de test krijg je tips om je voetafdruk te verkleinen.

Einduitslag

Tja, mijn einduitslag viel tegen. Ik bleek helaas nog altijd meer dan 1 wereldbol nodig te hebben, ondanks bewuste keuzes ter

verbetering van het milieu. Een meer rigoureuze aanpak blijkt noodzakelijk, voor ons allemaal. Het houdt niet op bij minder vlees consumeren, minder plastic zakjes gebruiken, spaarlampen ophangen en lekkende kranen voorkomen. Ik ben al een stukje op weg en blijf ook positief gestemd: immers de eerste stap is al geruime tijd geleden gezet in de fase van bewustwording. Verder beloof ik beterschap en zal ik er harder aan werken om mijn ecologische voetafdruk klein te krijgen. Ik nodig iedereen uit een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving en samen met mij liefst met grote stappen voorwaarts te streven naar een kleinere ecologische voetafdruk.

Tips en Weetjes

TIP 1 - Groente wassen
Zet bij het wassen van groente een emmer naast de gootsteen. Het water dat je gebruikt hebt voor het wassen van de groente, giet je over in de emmer. Je staat verbaasd hoe snel de emmer vol is. Geef met het water uit de emmer de planten in de tuin of woonkamer water.

TIP 2 - Zet stand-by uit
Apparaten die op stand-by staan, verbruiken toch stroom, het zogeheten sluipverbruik. Je vermindert dit eenvoudig door alle stekkers in een verlengsnoer te steken en deze 's avonds uit het stopcontact te halen. Ook opladers van een mobiel die ongebruikt in het stopcontact zitten gebruiken stroom, net als een computer of printer die uitstaat maar toch in het stopcontact zitten verbruiken stroom. Dit kan wel 65 euro per jaar schelen.

Típ 3: Water geven

Geef, ook bij hitte, planten niet teveel water. Dit zorgt er namelijk voor dat planten sterkere en langere wortels ontwikkelen. Sproei 's ochtends vroeg en niet overdag. Wanneer je water geeft bij felle zon, verdampst een groot deel van het water voor het bij de wortels is.

Típ 4 - Minder warm is niet meteen koud

Zet de thermostaat één graad lager. Dit verschil in temperatuur is zo klein dat je het nauwelijks merkt. Toch bespaar je zo 7% op het energieverbruik wat gelijk staat aan 50 euro per jaar! En mocht je het toch koud krijgen kun je ook gewoon een vest of dikkere trui aan doen!

Weet je dat 1

Een magnetron minder energie verbruikt dan een oven?

Weet je dat 2

Je beter de afwasmachine kunt gebruiken dan met de hand af te wassen? De afwasmachine gebruikt wel energie, maar veel minder water.

Weet je dat 3

Een gevulde koelkast minder energie verbruikt? Het kost namelijk veel energie om warme lucht te koelen die binnenkomt bij het openen. Hoe voller de koelkast, hoe minder lucht er binnen kan komen.

Weet je dat 4

Windmolens in 2009 samen zo'n 30 procent van het totaal aan duurzame energie leverden?

Weet je dat 5

Wanneer er elke seconde een druppel uit een kraan valt, dat 1500 liter per jaar is? Wie tijdens het tandenpoetsen of scheren de kraan dichtdraait, elk jaar een paar duizend liter water bespaart? Als iedere Nederlander één minuut korter doucht, scheelt dit 27 miljard liter water per jaar!

Weet je dat 6

Als u iets opzoekt op Google, dit meer energie kost dan water koken voor een kop thee?

Weet je dat 7

Een vliegretourtje Amsterdam - New York evenveel energie kost (per passagier) als 6 maanden verwarming van een Nederlandse woning.

Weet je dat 8

Alle koeien, varkens, kippen en overig vee in Nederland elk jaar 1,5 miljard m³ biogas uit stoten door het laten van winden?

Kleur- en tekenwedstrijd

Doe mee en ga naar de website www.natutholen.nl en download de kleurplaat.

Of maak zelf een mooie tekening.
De onderwerpen waaruit kan worden gekozen zijn:

Belééf Duurzaamheid!
Buitenspelen
Mooie bloemen, bomen en dieren

Alle inzendingen zijn op de Lustrumdag te bewonderen in de eregalerij. Onder de deelnemers worden verschillende leuke

prijsjes verloot. De winnaars worden tijdens de Lustrumdag, zaterdag 7 september, bekend gemaakt.

Deze dag vindt plaats in: De Pannenkoekerei, Camping Gorishoek

De winnende inzendingen krijgen ook op de website een ereplaats.

Op de website zie je binnenkort waar en hoe de tekeningen kunnen worden ingeleverd.

We zien de inzendingen met veel plezier tegemoet!

Knipselkrant

'Natuurvereniging Tholen groeit als kool'

1988

STAVENISSE — De tijd dat natuurbescherming een zaak was van mensen op sandalen met geitenwolven sokken ligt ver achter ons. Steeds meer mensen zijn tot het besef gekomen dat het slecht gaat met natuur en milieu op onze planeet. Het ledental van organisaties als het Wereldnatuurfonds en het IVN stijgt met sprongen. Maar ook op lokaal niveau groeit het milieubewustzijn. Natuurverenigingen en heemkundekringen hebben het gezij mee. Zo ook de natuurvereniging Tholen, we groeien als kool', zegt hun voorzitter Rob Dingemans.

Rob Dingemans is een voorbeeld van een natuurbeschermers van deze tijd. In zijn dagelijkse werk is hij hoofd bedrijven van een bank in Sint Maartensdijk, maar in zijn vrije tijd hanteert hij de voorzittershamer van de natuurvereniging Tholen. Botsen deze twee functies niet? Dingemans zegt er zelf over: 'Mijn baan op de bank en mijn werk voor de natuur zijn echt niet strijdig. Hij geeft een voorbeeld: 'Op Tholen zijn veel landbouwers werkzaam. De boeren gebruiken bestrijdingsmiddelen die schadelijk zijn voor het milieu. Nu springt de ene

Rust in het natuurgebied bij de Slaakdam.

boer er zorgvuldig mee om en is de andere er wat royaler mee. Maar die laatste boer treft zich wel in zijn eigen portemonnee. Bestrijdingsmiddelen kosten veel geld en remmen bovendien de groei van de gewassen. Dus heeft die boer weer kunstmest nodig, waardoor hij nog duurder uit is. Landbouwbedrijven en het milieu hebben dus hetzelfde belang.

enham de mooiste hoekjes van Tholen. 'Ik kom er zelf het liefst in alle vroegte als er nog geen mens te bekennen is. De natuur ingaan is voor mij dan een heerlijke vorm van ontspanning'.

Autotochten

Rob Dingemans is niet op Tholen geboren. Het valt hem op dat tot voor kort

Kaarsen hergebruiken

Door Eri van Damme, penningmeester Natuurvereniging Tholen

Benodigheden

Oude pan, glazen potten, bijvoorbeeld jam- of groetenpotten, ovenwanten, restanten waxinelichtjes, fabriekskaarsen en kaarsrestjes, lont, lange naald met groot oog, satépikkers, gietvormen, plasticine of fimo, slaolie.

Kaarsen gieten

Vul de pan met een laag water en zet hem op het vuur. Laat het water zachtjes koken en zet dan de glazen pot met stukjes kaars in de pan. Laat de was au bain-marie smelten. Vet de gietvorm in met een beetje slaolie. Breng de lont aan, de manier waarop is afhankelijk van het soort mal dat je gebruikt. Bij een mooi gevormde puddingvorm giet je de kaars vaak ondersteboven. Rijg de lont door het gaatje met de grote naald en verzegel het gaatje met een stukje plasticine of fimo. Zet de vorm ondersteboven en

knoop het lont om een satéstokje, verschuif de lont precies naar het midden. Giet je de kaars gewoon rechtop, giet dan eerst een laagje gesmolten was op de bodem en laat dit een beetje stollen, duw het uiteinde van de lont in de was en knoop het andere eind om het satéstokje. Wanneer alle was gesmolten en goed heet is, kun je gaan gieten. Neem de glazen pot met de ovenwanten voorzichtig uit de pan, giet de was in de vorm en laat hem stollen. Door het stollingproces gaat de was krimpen en krijg je in het midden rondom de lont een kuiltje. Vul dit kuiltje weer op met gesmolten was en laat hierna de kaars goed uitharden. Verwijder de vorm pas weer wanneer de kaars helemaal is afgekoeld. Doe dit voorzichtig, kaarsen blijven kwetsbaar!

Knipselkrant

Colofon

Rubia Tinctorum Verenigingsblad

Natuurvereniging Tholen

Extra jubileum uitgave

E-mail: info@natutholen.nl | Website : www.natutholen.nl

Dagelijks bestuur

Erwin Raas, *voorzitter*

Colinda Lindhoud, *secretaris*

Eri van Damme, *penningmeester*

Erwin Raas

Lustrum commissie

Adri Duinhouwer

José van Houte

Leonard Ketting

George Koenders

Colinda Lindhoud

Nancy Tophoven

Nienke Ypma

Werkgroepen

Landschapswerkgroep

Flip van Damme

E-mail: landschapsbeheer@natutholen.nl

Plantenwerkgroep

Wijnand Lammers

E-mail: planten@natutholen.nl

Planologiewerkgroep

Gé Meijnen

E-mail: planologie@natutholen.nl

Vogelwerkgroep

Leonard Ketting

E-mail: vogels@natutholen.nl

Gidsenwerkgroep

Sjak de Kock

E-mail: gidsen@natutholen.nl

Duurzaamheidswerkgroep

Nancy Tophoven

Email: duurzaamheid@natutholen.nl

Leonard Ketting

Belééf duurzaam Tholen

zaterdag
7 september

*kom ook!
iedereen is
van harte
welkom*

**6e lustrum
Natuurvereniging Tholen**

Lees meer: www.natutholen.nl

*speurtocht
kleurwedstrijd
streek-
producten*

*lezingen:
dagvlinders
orchideeën
wandelen-
netwerk*

*kraampjes-
markt
Zeeuwse
voordracht*

*strandjuten
paardenkar
knutselen
springkussen
speeltuin*

**Plaats: de Pannenkoekerei,
camping Gorishoek
Gorishoeksedijk 25 te Scherpenisse.
Vanaf 10.30 uur tot 16.00 uur**

